

Vergaderjaar 2008–2009

31 371

Kredietcrisis

Nr. 97

VERSLAG VAN EEN SCHRIFTELIJK OVERLEG

Vastgesteld 2 februari 2009

De vaste commissie voor Financiën¹ heeft de behoefte om over de brief van de minister van Financiën d.d. 27 januari 2009 inzake de back-up faciliteit van de staat aan ING Groep N.V. (Kamerstuk 31 371, nr. 95), enkele vragen en opmerkingen voor te leggen.

De vragen en opmerkingen zijn op 29 januari 2009 aan de minister voorgelegd. Bij brief van 2 februari 2009 zijn ze door de minister van Financiën beantwoord.

De voorzitter van de commissie,
Blok

De adjunct-griffier van de commissie,
Basten

¹ Samenstelling:

Leden: Van der Vlies (SGP), Blok (VVD), voorzitter, Ten Hoopen (CDA), ondervoorzitter, Weekers (VVD), Van Haersma Buma (CDA), De Nerée tot Babberich (CDA), Haverkamp (CDA), Dezentjé Hamming-Bluemink (VVD), Omtzigt (CDA), Koşer Kaya (D66), Irrgang (SP), Luijben (SP), Kalma (PvdA), Blanksma-van den Heuvel (CDA), Cramer (CU), Van der Burg (VVD), Van Dijck (PVV), Spekman (PvdA), Heerts (PvdA), Gesthuizen (SP), Ouwehand (PvdD), Tang (PvdA), Vos (PvdA), Bashir (SP) en Sap (GL).
Plv. leden: Van der Staaij (SGP), Remkes (VVD), Jonker (CDA), Aptroot (VVD), De Vries (CDA), Van Hijum (CDA), Mastwijk (CDA), Elias (VVD), De Pater-van der Meer (CDA), Pechtold (D66), Kant (SP), Ulenbelt (SP), Van der Veen (PvdA), Smilde (CDA), Anker (CU), Vacature (VVD), De Roon (PVV), Van Dam (PvdA), Smeets (PvdA), Karabulut (SP), Thieme (PvdD), Heijnen (PvdA), Roefs (PvdA), Van Gerven (SP) en Vendrik (GL).

I VRAGEN EN OPMERKINGEN VANUIT DE FRACTIES

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van het CDA

Hoe heeft de Tier 1 ratio van ING zich ontwikkeld sinds 1 januari 2008? Wat wordt de hoogte van de Tier 1 ratio na de ingreep van de Nederlandse overheid?

Het kabinet schrijft dat diverse overheden, waaronder de Amerikaanse en de Britse, recentelijk een oplossing hebben aangekondigd variërend van een garantie tot een volledige koop van niet-liquide activa. Geen van deze aankondigingen heeft echter tot op heden geresulteerd in een concrete afspraak met een concrete instelling. Er bestaat nu alleen de deal met ING. Hoe komt dit? Vervult Nederland in zekere zin een voortrekkersrol met deze deal en zo ja waarom? Zijn er nog alternatieven overwogen en zo ja welke?

Wat is volgens het kabinet de economische (intrinsieke) waarde van de portefeuille? Wat is de marktwaarde van de portefeuille? Hoe verhoudt deze waarde zich tot de afboeking van de portefeuille tot een bedrag van \$ 35 miljard? Wat was de marktwaarde c.q. economische waarde van deze portefeuille van Alt-A beleggingen op 31 december 2007? Kortom, hoeveel is er al afgeboekt het afgelopen jaar? Hoeveel kapitaal moet ING nu aanhouden voor de Alt-A portefeuille?

ING heeft zich gecommitteerd tot het verstrekken van EUR € 25 miljard additioneel krediet? Hoe wordt dit gemonitord? Wat blijft de prikkel voor ING om dit extra krediet ook daadwerkelijk te verstrekken?

Waar is de eerste afwaardering van de ALT-A portefeuille met 10% tot \$ 35 miljard op gebaseerd? Waarom geen 20% of 5%? Is deze afwaardering nu verwerkt in het resultaat over 2008?

De omvang van de funding fee bevat een vaste component van 3% en een variabele component (Libor). Kan de minister deze samenstelling nader toelichten? Waarop is deze samenstelling gebaseerd? Hoe hoog is de funding fee naar verwachting voor 2009? Hoe is de hoogte van de management fee bepaald die de staat aan ING betaalt van € 925 miljoen? Voor welke termijn gelden deze voorwaarden met ING? Hoe is de garantiefee van € 85 miljoen per jaar tot stand gekomen?

Waarom is ING uitgekomen bij de staat voor een dergelijke verzekering? Was er geen marktpartij voor beschikbaar?

De minister schrijft dat deze transactie conform de IFRS-regels is. Zo'n opzet is echter nog nooit eerder toegepast. Kan de minister dit toelichten?

Hoe weet de minister zeker dat de verdeling van verlies en winst van 20% voor ING voldoende prikkel vormt voor goed beheer? Dit zou toch ook al verwacht mogen worden door de management fee die de staat aan ING betaalt van € 925 miljoen?

In juridische termen vindt geen aankoop plaats, maar ING blijft wel eigenaar en beheerder van de portefeuille. Wat zijn precies de bevoegdheden van ING aangaande de portefeuille? In hoeverre wordt de Staat bij beslissingen van ING omtrent de portefeuille betrokken? Hoe worden beslissingen genomen over aanpassingen/verkoop van de portefeuille. Bepaalt ING dit als juridisch eigenaar? Wat zijn hier de precieze voorwaarden voor?

De staat ontvangt van ING 80% van de kasstromen die uit de portefeuille voorkomen. Dit zijn de rentebetalingen van de hypotheekhouders, aflossingen van hypotheeken en vervroegde aflossingen van hypotheeken. Is dit een limitatieve opsomming of zijn nog andere kasstromen denkbaar? Welke bedrag verwacht de overheid in 2009 te ontvangen? Welke kasstromen kwamen in 2007 en 2008 binnen bij ING?

De minister schrijft dat de doorlichting van de Alt-A portefeuille op postcodeniveau gebeurd is. Wat voor zekerheid biedt dit? Zijn andere methodieken overwogen en zo ja, welke?

Kan de minister de geografische spreiding van de Alt-A beleggingen van ING in de VS aangeven? Is er bijvoorbeeld sprake van bijzondere concentraties?

Waarom heeft alleen de Raad van Bestuur af moeten zien van bonussen en niet de lagen daaronder?

De minister schrijft dat Nederland in goed overleg zal blijven met de Europese Commissie om te kijken of er geen sprake is van staatssteun. Is hier al overleg over geweest?

De kans op base case of beter is circa 75% en de kans op stress case is circa 25%, zo lezen wij in de brief van de minister van Financiën. Hoe verhoudt dit zich tot de uitspraak van de minister in de media: «Er is een kans van 30 procent dat het minder gaat, en 70 procent dat het beter gaat»? Is de dynamiek zo groot? Wat is nou het «door de externe adviseur gedefinieerde» base case scenario? De kans op base case of beter is circa 75% en de kans op stress case is circa 25%. De geschatte winst in base case is \$ 2 miljard en het geschatte verlies in de stress case is \$ 600 miljoen. Conclusie: als het gaat zoals we verwachten verdient de staat \$ 2 miljard en als het zwaar tegenzit verliest de staat \$ 600 miljoen. Kan de minister de geschatte winst en het geschatte verlies nader toelichten? Wat zijn de veronderstellingen die ten grondslag liggen aan deze scenario's? Hoe is de minister tot de keuze van deze scenario's gekomen?

Is er een contractuele voorziening opgenomen dat in bepaalde gevallen het juridisch eigendom van ING overgaat naar de Staat? Welke gevallen betreft dit?

Wordt er kredietrisico gelopen op de intermediairs in de VS die de administratie uitvoeren? Kan de minister toelichten hoe deze administratie precies verloopt?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de PvdA

De leden van de fractie van de PvdA hebben met belangstelling kennis genomen van de brief van de minister van Financiën over de back-up faciliteit die aan ING geboden is. Hierover hebben deze leden een aantal vragen.

Algemeen

Zijn de resultaten van het boekenonderzoek naar de Alt-A hypotheekportefeuille door Dynamic Capital vergelijkbaar te maken met de resultaten van ING's eigen of in eigen opdracht uitgevoerde onderzoek? Wat zijn de grootste verschillen?

Kan de minister aangeven waarom de markt faalt? Wat is de diepere uitleg waarom de markt opgedroogd is, en geen betrouwbare waardering meer

geeft? Waarom vindt de minister de marktwaarde van 65 procent van de nominale waarde die ING volgens de boekhoudregels moest hanteren niet reëel?

Kan de minister duidelijk maken dat de bank gezond is en waarop dat is gebaseerd?

Back-up faciliteit

Kan de minister de kasstroom «hoofdsom en rente ontvangen door de Staat» uitsplitsen naar de verliezen die worden geleden op gedwongen verkoop bij default en de stroom van aflossingen en rente uit de nog lopende hypotheeken?

Kan de minister van de vier afzonderlijke kasstromen de belangrijkste bronnen waardoor variatie kan ontstaan aangeven?

Tot hoever strekken de scenario's zich uit na 2010 en verder?

Waar komen de kansen van 75 procent en 25 procent vandaan?

Op basis van welke gegevens is het aantal defaults zo hoog ingeschat?

Wat is de economische interpretatie van de kolom severity?

Hoe groot is het dollarrisico? Wat zijn de (markt)kosten om het dollarrisico te verzekeren?

Kan de minister aangeven welke rol DNB in het proces heeft gespeeld?

Kan de minister nog eens uitleggen waarom de oplossing van een bad bank niet aantrekkelijk is, en waarom nationaliseren ook niet aantrekkelijk is? Kunnen daarbij de voor- en nadelen van deze mogelijkheden worden afgezet tegen de voordelen van de oplossing waarvoor gekozen is?

Mogen de bedragen van \$ 2 miljard (mogelijke winst) en \$ 600 miljoen (mogelijk verlies) vergeleken worden met een loterij waarbij voor elke burger van Nederland geldt dat er 75% kans is op een winst van € 125 en 25 procent kans op een verlies van € 37,50?

Voorwaarden

Kan de minister aangeven waarom de structuur van de guarantee-fee een reden voor ING bevat om deze constructie te willen beëindigen? Is nu al te voorspellen wanneer dat het beste moment zou zijn voor ING, uit bedrijfsmatige overwegingen?

Hoe luiden de afspraken over beëindiging van de back-up faciliteit? Hoe kan de Nederlandse overheid van deze verplichtingen af komen? Hoe kan ING de regeling beëindigen?

Welke concrete afspraken zijn er met ING gemaakt over de € 25 miljard extra kredietverschaffing? Hoe is dit te traceren? Over welke periode moet ING hier aan voldoen? Ten opzichte van welke referentie gaat ING € 25 miljard meer krediet verlenen? Is het waar dat dit ten koste gaat van de kredietverlening van ING Groep elders in de wereld en wat zijn de concurrentie-aspecten van deze afspraak?

Overig

Staan bij een worst case scenario de andere financiële interventies ook onder druk? Kan de minister aangeven hoe de verschillende risico's bij de verschillende interventies effect op elkaar kunnen hebben?

Kan een overzicht worden gegeven van alle kasstromen (positief en negatief) van alle financiële transacties van de afgelopen tijd in het kader van het interveniëren in de financiële sector? Kan de minister een pay-off schema geven van alle mogelijke opbrengsten en verliezen, zowel incidenteel als structureel?

Wat zijn de totale risico's voor de overheid (en dus de belastingbetaler) van alle ingrepen bij elkaar, zowel door variatie in de kasstromen als door onzekerheid over de mogelijke opbrengsten?

Is het mogelijk inzichtelijk te maken hoeveel dat de belastingbetaler jaarlijks kost of opbrengt?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de SP

De leden van de fractie van de SP hebben met interesse kennis genomen van de brief van de minister van financiën met betrekking tot de recente ontwikkelingen rond ING. De leden hebben nog enkele vragen en opmerkingen.

De back-up faciliteit

In economische zin is deze operatie voor ING een verkoop van 80% van de portefeuille. Kan daaruit geconcludeerd worden dat het voor de staat een koop in economische zin is van 80% van die portefeuille en dus dat de staat economisch eigenaar wordt van 80% van de portefeuille? Is het zo dat de staatsschuld niet toeneemt als gevolg van een toename in het economisch eigendom?

De leden van de fractie van de SP vragen zich ook af of deze constructie in economische zin vergelijkbaar met die van een «bad bank» zij het dat deze wordt ondergebracht en uitgebaat bij de «good bank»? Heeft de minister zich er van vergewist dat ING geen aanspraak kon maken op regelingen in de VS om slechte pakketten te kopen, garanderen of te laten gebruiken door partijen als onderpand voor leningen bij de Fed? Weet hij zeker dat hij daardoor geen garantie heeft gegeven voor een pakket hypotheek, die misschien niet nodig was geweest indien men van noodfaciliteiten in VS gebruik had gemaakt?

Door deze constructie verdwijnt het risico op de portefeuille bij ING en ook de staat hoeft dit risico niet te kwantificeren op de begroting. Op papier verdwijnt het risico dus. Is er volgens de minister nu sprake van een overdracht van het risico? Hoe beoordeelt de minister de stelling dat door dit soort constructies het moeilijker wordt voor de staat om geld aan te trekken op de markt, aangezien het risicoprofiel van de staat hierdoor toeneemt? Denkt de minister dat de kapitaalmarkt zal oordelen dat de Nederlandse staatsschuld niet is toegenomen? Is de risico opslag met de Duitse bund sindsdien toegenomen?

Is het juist dat de rente voor de funding fee 3% bedraagt over 57% van \$ 28 miljard en de variabele LIBOR rente over 43% van \$ 28 miljard? Hoe wordt daar het percentage uit berekend van gemiddeld 2 procent? Welke LIBOR rente wordt precies bedoeld? Gaat het om de LIBOR rente voor 3 maanden? Wat is het huidige relevante LIBOR percentage en wat was dat gemiddeld over het afgelopen jaar? Wordt er voor de funding fee uitgegaan dat een gelijkblijvend LIBOR percentage? Kan worden aangegeven voor welke effectieve rente de staat momenteel leent op de kapitaalmarkt? Welke verwachting bestaat op dit moment over de gemiddelde rente die wordt betaald op de middellange en lange termijn als onderdeel van deze transactie?

Met betrekking tot de waardering van het pakket Alt-A hypotheek blijft er een hoop onduidelijkheid bestaan. Is er geen markt voor Alt-A hypotheek of zijn deze slechts tegen een waardering van 65% verkoopbaar op de markt? Is er voor een inschatting van de waardering van de Alt-A hypotheek ook gekeken naar de waarde van de credit default swaps voor de desbetreffende CDO's?

In hoeverre is er rekening mee gehouden dat in de VS eigenaren van huizen de sleutel bij de bank kunnen inleveren, waardoor de bank met een restschuld blijft zitten?

Hoeveel van de hypotheke in de portefeuille valt aan te merken als real estate owned?

Hoe groot is het aandeel pick-a-pay loans in dit pakket hypotheke? Is er rekening gehouden met mogelijke toekomstige verliezen als gevolg van een reset bij de option adjusted rate mortgages?

Het onderzoek van Dynamic Credit

Een externe adviseur, Dynamic Credit, heeft de risico's voor de staat in verschillende scenario's uitgewerkt. Is het juist dat Dynamic Credit zich bezig houdt met het beoordelen van krediet en daarom een kredietbeoordelaar kan worden genoemd, zo vragen de leden van de fractie van de SP?

De berekeningen van Dynamic Credit belopen een periode van 30 jaar. Is dit de maximale periode waarover de minister de portefeuille wil garanderen? Hoe lang denkt de minister de portefeuille te moeten garanderen? Indien de faciliteit 10 jaar zou lopen, hoe verhoudt zich het totale resultaat voor de staat dan tussen de twee scenario's?

De kans op de base case wordt geschat op 50%, de kans dat de stress case zich verwezenlijkt wordt op 20% geschat. Dan moeten er volgens de leden van de fractie van de SP nog één of meer cases zijn met een bijbehorende kans. Wat zijn dat voor cases en wat is de bijbehorende kans? Kunnen bovendien uitgebreide kasstroomoverzichten worden gegeven van eventuele andere scenario's?

De doorlichting door Dynamic Credit is op postcodeniveau gedaan. De leden van de fractie van de SP vragen de minister of het juist is dat postcodes in de VS lang niet zo fijnmazig zijn als in Nederland? Dat verschillende «soorten» wijken in de VS dezelfde postcode hebben? Deze leden vragen de minister daarom of het juist is dat in de VS alleen op basis van postcode het moeilijk is om iets te zeggen over de waardering van hypotheke? Is het juist dat u in de uitzending van Pauw en Witteman van 27 januari 2009 sprak over huisnummers? Zo ja, betekent dit dat er ook op huisnummers is beoordeeld?

De leden van de fractie van de SP hebben nog steeds vragen over de onderliggende aannames van de analyse. Brengt het stress case scenario bijvoorbeeld wel voldoende in beeld wat de consequenties zijn van een diepe recessie of depressie in de VS waarbij de werkloosheid verder oploopt tot 11% of hoger? Wat is het effect van een 1% hogere werkloosheid dan verwacht in beide scenario's op de uitkomsten voor de Nederlandse belastingbetaler? Met welke werkloosheidspercentage is gerekend voor 2010 en 2011 in beide scenario's? Met welk scenario voor herstel van de Amerikaanse huizenmarkt is gerekend voor de komende 10 jaar? Met welk scenario van economisch herstel in de VS is gerekend? Het verliespercentage op de hele portefeuille is 22,9% in de base case en 31,7% in de stress case. Hoe realiseren zich die verliezen zich in de tijd? Zit de bulk van het verlies bijvoorbeeld in 2009 of in 2010 of is aangenomen dat de verliezen zich netjes verspreid voor zullen doen? In hoeverre zijn actuele gegevens uit het vierde kwartaal van 2008 gebruikt? Zijn er grote afwijkingen tussen geschatte gegevens en wellicht inmiddels gerealiseerde gegevens?

Betekent de stelling van Dynamic Credit dat er een «goede buffer van 12%» op de portefeuille zit dat het onderpand momenteel 112% waard is van de uitstaande schuld? Zo nee, wat is de gemiddelde marktwaarde van de huizen ten opzichte van de hypotheekschuld? Is het juist dat bij een

gemiddelde daling van de huizenprijzen van 12% ten opzichte van de huidige huizenprijzen het onderpand daarmee minder waard is dan de uitstaande som? 16. Zijn de Pay Option Arm hypotheek met een uitstaande schuld van \$ 12 miljard subprime hypotheek of qua kenmerken en risico daarmee vergelijkbaar?

Op pagina 7 van de door Dynamic Credit tijdens de technische briefing uitgedeelde sheets is een zogenaamde «probability of gain» opgenomen. De leden van de fractie van de SP willen graag weten wat geeft dit percentage nu precies aangeeft en hoe dit percentage tot stand komt? Ook vragen deze leden waarom dit percentage wel is opgenomen in het basis-scenario en niet in het stressscenario.

Op pagina 8 en 9 van de door Dynamic Credit tijdens de technische briefing uitgedeelde sheets zijn de kasstromen opgenomen voor de basis en de stress case. Kan ook een overzicht worden gegeven van de ontvangen rente en aflossingen op de portefeuille in voorgaande jaren, zo vragen de leden van de fractie van de SP. Bovendien zouden deze leden graag een overzicht van de kasstromen zien indien zich helemaal geen verlies zou manifesteren.

Als laatste willen de leden van de fractie van de SP vragen of de minister, gezien de vele vragen, bereid is het onderliggende rapport van Dynamic Credit aan de Kamer te sturen.

Procedure en comptabiliteitswet

De leden van de fractie van de SP merken op dat volgens artikel 34 van de Comptabiliteitswet een nieuwe staatsdeelneming vooraf aan de Tweede Kamer moet worden voorgelegd. Is het juist dat met een staatsdeelneming wordt verwezen naar het verwerven van eigendom? De leden van de fractie van de SP vragen de minister verder in hoeverre deze verwerving van economische eigendom zonder de Kamer vooraf te informeren strijdig is met de Comptabiliteitswet. Daarbij vragen zij de minister met zijn antwoord ook rekening te houden met de geest van de wet. In hoeverre was er sprake van een noodsituatie waardoor u het afgelopen weekend gedwongen was te handelen? Hecht de minister voor dit soort grote uitgaven meer dan gebruikelijk aan brede steun uit de Tweede Kamer?

De leden van de fractie van de SP vragen zich in dit kader af of de door de minister georganiseerde conference call van zondagnacht een vorm van hoffelijkheid naar de Tweede Kamer was of opgevat moet worden als een inferieur alternatief voor de bepalingen uit de Comptabiliteitswet?

Waarom heeft de minister niet eerder dan zondagnacht om een vertrouwelijk overleg met de Kamer gevraagd om aan te geven dat hij al maanden bezig was met een «bad bank»-achtige constructie? Wat heeft de minister na het debat van vorige week woensdag gedaan met de kritische opmerkingen van zowel coalitie- als oppositiepartijen over een bad bank constructie? Zijn coalitiepartijen in de Tweede Kamer eerder dan zondagnacht informeel gepolst over de opvattingen voor het soort van transactie waar de minister voor heeft gekozen, zo vragen de leden van de fractie van de SP.

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de VVD

De leden van de fractie van de VVD hebben met belangstelling kennis genomen van de brief over de ontwikkelingen van het afgelopen weekend met betrekking tot ING Groep N.V. Alvorens deze leden een nader politiek oordeel willen geven over de genomen maatregelen hebben zij de volgende vragen.

Wat is de looptijd van de back up faciliteit? Hoe lang zit de Staat er maximaal aan vast? Blijkens de kasstroomanalyse van Dynamic Credit lopen de verplichtingen van de staat door tot in 2039. Kunnen kasstroomscenario's worden overlegd van de uitkomst van maximaal risico op verlies; stress case en minimaal risico (kans op winst voor de staat). Kan worden aangegeven welke betaalschema's vast liggen en welke variabelen zijn en kunnen hiervan alle risico's in beeld worden gebracht? (Bijvoorbeeld risico's t.a.v. Libor; wisselkoers; betaalachterstanden etc.). Kan daaraan een kolom worden toegevoegd wat de consequenties zijn voor het emu-saldo? Er is een verkoop gesimuleerd. Is de overeenkomst van lening ook gesimuleerd of ligt deze vast? Is de staat verplicht rente en aflossing te betalen voor het gehele bedrag waarvoor ze garant staat? Blijkens de brief voldoet ING aan de Staat een garantiefee van \$ 85 miljoen per jaar over 10 jaar. Dit correspondeert niet met de kasstroomanalyse van Dynamic Credit. Datzelfde geldt voor de management fee. Gaarne inzicht in de concrete afspraken, waarop deze gebaseerd zijn; de financiële consequenties. Welke overeenkomsten liggen ten grondslag aan de back-up faciliteit? Kunnen deze openbaar worden gemaakt? Kan inzicht worden gegeven waar en voor welk deel het economisch-; fiscaal-; respectievelijk juridisch eigendom ligt van de Alt-A portefeuille? ING is 80% van het economisch eigendom kwijt. Waar is dat gebleven? Wie is verantwoordelijk voor de fiscale consequenties? Zijn er afspraken gemaakt over de (verplichte) juridische levering van de portefeuille in bepaalde gevallen (bijv. deconfiture of overname)?

De ALT-A portefeuille is momenteel niet liquide (geen handel). De portefeuille was geboekt onder available for sale. Tot welk bedrag respectievelijk met welk percentage had deze moeten worden afgeboekt als de staat niet was ingesprongen en wat waren hiervan de consequenties geweest? Was het niet mogelijk geweest deze portefeuille volgens IFRS eenmalig om te zetten in een andere categorie, bijvoorbeeld «hold for maturity» of anderszins en wat waren daarvan de consequenties geweest? Zijn er afspraken gemaakt voor het geval deze portefeuille wel weer verhandelbaar wordt? Zo ja, waaruit bestaan deze afspraken? Leidt de gekozen complexe constructie er niet toe dat de portefeuille illiquide blijft? Zo nee, waarom niet? Welke alternatieven oplossingen zijn in overweging genomen en waarom zijn die afgefallen?

ING heeft zich gecommitteerd tot het verstrekken van € 25 miljard additioneel krediet aan Nederlandse bedrijven en particulieren. Wat betekent dit concreet voor de kredietverlening en is dit commitment wel «Brussel-proof»?

ING zal stappen ondernemen om de balans te verkorten, risico's terug te brengen, onderdelen te verkopen en eigen vermogen vrij te spelen. Dit vertaalt zich in een doelstelling van een vermindering van de Risk Weighted Assets van 3% gemeten van het niveau van eind 2008 tot eind 2009. Hoe groot is dit bedrag van 3%? Van welk bedrag is deze 3%? Hoe vertaalt dit zich in de uiteindelijke tier 1 ratio van ING? Is hiermee ING definitief veilig gesteld?

Welke nevenafspraken houden direct verband met het doel van het verlenen van de back-up faciliteit en welke zijn in de ogen van de minister «mooi meegenomen»?

Is de Minister bereid een apart begrotingsartikel op te nemen op de begroting Financiën (geen samenraapsel zoals nu in artikel 3) met daarin uitgesplitst alle interventies in de financiële sector en dit periodiek te voorzien van de meest actuele waarde- en risico-inschatting in meerjarig perspectief?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de PVV

Klopt het gerucht dat ING voornemens is om dividend uit te keren aan aandeelhouders? Is de minister het met mij eens dat een aandeelhouder alleen mag profiteren van het resultaat in de vorm van dividend als de onderneming winst maakt en niet eerder.

De Alt-A portefeuille is door ING met slechts 10% afgewaardeerd (van \$ 39 naar \$ 35 miljard), terwijl Dynamic Credit Partners ervan uitgaat dat de marktwaarde van de portefeuille nog 65% bedraagt. Waarom is niet uitgegaan van de huidige marktwaarde?

Waarom heeft de Staat de portefeuille niet gekocht voor de marktwaarde (65% = 18 miljard) en deze in een bad bank vehicel beheerd. Door geld op de kapitaalmarkt te lenen was de staat goedkoper uitgeweest dan de funding fee die nu betaald moet worden aan ING, waardoor het resultaat voor de Staat gunstiger was geweest.

Kunt u gedetailleerd aangeven hoe de garantiefee, managementfee en funding fee zijn berekend. Op basis van welke variabelen en veronderstellingen?

In hoeverre zijn er garanties ingebouwd als de kasstromen uit de portefeuille tegenvallen? In 2010 verdient ING gegarandeerd 4,3 miljard aan deze deal, terwijl de Staat maar moet afwachten hoeveel rente en aflossing binnenkomt en krijgt daar dan 80% van? Is dit risico niet erg onevenredig verdeeld? Waarom is maximum verlies/winst voor de staat afgesproken om het risico in te perken?

Is het juist dat de Staat nu 5 miljard meer betaalt (lees: garant staat) voor de Alt-A portefeuille dan waarvoor deze portefeuille deze portefeuille in het 3e kwartaal bij ING geboekt stond? Voor hoeveel stond deze portefeuille geboekt?

In hoeverre wordt met deze transactie de mogelijke verkoop van (delen van) de Alt-A portefeuille door ING of de Staat geblokkeerd?

In hoeverre kunnen hypotheekhouders in de VS wegllopen van hun schuldenlast door niet meer aan hun hypothecaire verplichtingen te voldoen en de sleutels in te leveren bij de bank. Worden burgers in de VS niet overmatig beschermd.

Kunt u uiteenzetten in hoeverre de wetgeving in de VS verschilt van Nederland, met betrekking tot het nakomen van de hypothecaire verplichtingen.

Is de toezegging van ING om € 25 miljard in de economie te pompen middels kredietverstrekking niet aan voorwaarden verbonden, zoals een maximale risico opslag of de termijn waarbinnen deze € 25 miljard moet worden geïnjecteerd?

Met de wetenschap dat de woningmarkt in de VS tot het bron van alle kwaad heeft geleid, is het dan niet meer dan plausibel om in Nederland juist nu in te grijpen voordat de woningmarkt in Nederland ook helemaal stilvalt, de prijzen kelderen en gedwongen verkopen in aantal toenemen?

ING gaat wereldwijd 7000 medewerkers ontslaan. Hoeveel medewerkers gaat ING in Nederland ontslaan, zijn hierover afspraken gemaakt?

Waarom is gekozen voor Jan Hommen, daar deze geen ervaring heeft in het bankwezen? Waarop is deze keuze gebaseerd? Welke afspraken zijn

gemaakt ten aanzien van beloning en bonussen met deze nieuwe CEO? Wat is de politieke kleur van Jan Hommen?

Is Michel Tilmant vrijwillig opgestapt? Waarom krijgt hij nog een bonus mee van € 1,35 miljoen, terwijl hij duidelijk mede verantwoordelijk is voor deze ellende en hij heeft gelogen over de mate waarin ING besmet is met toxic assets? Kunt u voorkomen dat deze bonus wordt uitgekeerd?

Waarom is niet gekozen voor een deelname van de Staat in het aandelenkapitaal van ING? (vgl. VK in RBS) of voor het UBS (Zwitserland) model?

Waarom heeft ING haar Alt-A hypotheekportefeuille niet zelf in een bad bank constructie geplaatst (vgl. NIBC) en zo geïsoleerd?

De minister gaat uit van een winst in het meest waarschijnlijke scenario (base case) van \$ 2 miljard, waarop is deze verwachting gebaseerd. Op welke aannames met betrekking tot herstel huizenmarkt, economie en werkgelegenheid in de VS? De minister schat de kans op dit base case scenario op 75%. Waarop is dit gebaseerd? Hoe komt de minister aan een percentage van 75%?

Waarom is niet gekozen voor een funding fee van 3%? Is dit percentage niet aan de hoge kant t.o.v. de ECB rente?

Door minister Bos is gekozen voor een back-up faciliteit. Dit is een kasstroomconstructie die tussen garantie en koop in ligt. Hiermee wordt een economische aankoop gesimuleerd, zonder juridisch eigenaar te worden van de portefeuille Alt-A hypotheek. Door deze constructie speelt ING € 5 miljard (= \$ 6,5 miljard) vrij op het eigenvermogen waardoor weer meer ruimte ontstaat om kredieten te verstrekken. Hoeveel ruimte krijgt ING hierdoor om kredieten te verstrekken (maximaal)?

Hoe groot is de kans dat door deze constructie de Staatsschuld toeneemt en met hoeveel? Wat is de invloed van Eurostat op de beoordeling van deze constructie en in welke mate de staatsschuld hierdoor wordt geraakt?

Welke maatregelen heeft ING genomen om te voorkomen dat in de toekomst het risico op beleggingen wordt beperkt?

In hoeverre heeft ING haar beleid aangepast op het gebied van beloningen, bonussen, marketing, risicomanagement, etc. als reactie op de precaire financiële situatie. In de documentatie wordt alleen gesproken over het afzien van bonussen over 2009 en een gouden handdruk van maximaal 1 jaarsalaris. Zijn dit de enige efficiencyingrepen?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de GroenLinks

De leden van de fractie van GroenLinks vragen precies aan te geven waarom deze interventie nodig was. Welk concreet gevaar voorzagen de minister en de DNB voor ING? Welke alternatieven voor de back-up faciliteit ten gunste van ING zijn door de minister overwogen (nationalisatie, bad bank, extra kapitaalsinjectie e.d.) en om welke reden zijn deze alternatieven afgewezen? Het komt deze leden voor dat de gekozen constructie lijkt op het opkoop-plan van de voormalige Amerikaanse minister van Financiën Paulson, met dien verstande dat enerzijds van daadwerkelijke koop geen sprake is, maar dat anderzijds de risico's die aan deze gestructureerde portefeuille kleven wel degelijk (grotendeels) voor rekening van de Staat komen. Eerder was de Minister sterk negatief over dit plan-

Paulson, mede vanwege het probleem van moral hazard. Is de minister van deze kritiek afgestapt?

Waarom heeft de Staat niet bedongen dat zij meedeelt met de opbrengsten indien het ING (in de toekomst) beter vergaat, mede als gevolg van deze operatie? Is door de Staat bijvoorbeeld gevraagd om opties op aandelen ING? Hoe beoordeelt de minister het Duitse alternatief ter zake?

Was de omvang van het (boekhoudkundige) probleem van deze portefeuille bekend bij ING, DNB en de minister ten tijde van de kapitaalsinjectie? Welke conclusie is daaruit getrokken? Is sindsdien de core tier 1 ratio sterk gedaald bij ING? Vanwaar de verschillen tussen de ratio dit najaar na kapitaalsinjectie en de ratio heden?

Overduidelijk spelen de IFRS-regels een bijzonder belangrijke rol in deze zaak. Het bevreemdt de leden van de fractie van GroenLinks dat complexe constructies nodig zijn om ING te «verlossen» van de risico's van een portefeuille die feitelijk nog steeds rendeert maar vanwege ontbrekende markt-prijzen snelle afwaardering en extra reserves onafwendbaar maakt. De IFRS-regels leiden zo op zijn minst tot een aanzienlijke verscherping van de problemen waarmee banken als ING kampen. Waarom wordt dit probleem niet fundamenteel aangepakt, dat wil zeggen bij de onwerkbare crisisversterkende regels zelf? Moet uit deze back-up facility worden afgeleid dat de versoepeling van IFRS-regels afgelopen najaar geen soelaas hebben geboden? Zo ja, wat gaat de minister hieraan doen?

Is bij DNB en minister inmiddels bekend wat nu de actuele problemen zijn met gestructureerde portefeuilles bij alle Nederlandse financiële instellingen? Is vergelijkbaar onderzoek als bij ING verplicht gesteld voor DNB bij alle instellingen? Zo nee, waarom niet? Zo ja, wat zijn de belangrijkste bevindingen uit deze analyses en welke conclusies kunnen hieruit getrokken worden voor wat betreft verloop van de kredietcrisis en de noodzaak tot verdere interventies?

Wie controleert de extra uitgifte van € 25 miljard Nederlands krediet door ING en hoe wordt dit beoordeeld?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de D66

De leden van de fractie van D66 hebben met belangstelling kennis genomen van de brief over de ontwikkelingen met betrekking tot ING Groep N.V. Naar aanleiding van de brief hebben de leden van de fractie van D66 nog enkele vragen en opmerkingen.

Reden voor back-up faciliteit van de staat aan ING

In de brief wordt gesproken over verschillende mogelijkheden die overheden in Europa overwegen om financiële instellingen te ondersteunen. Voor ING is er een specifiek op de situatie toegesneden oplossing overeengekomen. De leden van de fractie van D66 zijn benieuwd welke andere opties zijn overwogen, welke overwegingen een rol hebben gespeeld en waarom uiteindelijk voor deze oplossing is gekozen.

In de brief wordt uiteengezet dat afboekingen via negatieve herwaarderingsreserves, door het grote verschil tussen marktwaarde en economische waarde, geen recht doen aan de economische realiteit. De leden van de D66-fractie vragen de minister uiteen te zetten hoe wordt bepaald wat hoe de waarde van de portefeuille wordt bepaald als de marktwaarde niet langer leidend is.

Toelichting op de back-up faciliteit van de staat aan ING

De leden van de fractie van D66 vragen de minister om welke reden er is gekozen voor een afwaardering van 10%?

De staat betaald een funding fee voor de Alt-A portefeuille. Deze bedraagt 3%. Is dit 3% van de totale portefeuille of 3% van 80% van de portefeuille. Waaruit bestaat de variabele component en waar is deze van afhankelijk? Kan de minister inzicht geven in de kosten van deze funding fee op jaarbasis?

De leden van de fractie van D66 verzoeken de minister nader in te gaan op het base case scenario en het stress case scenario. Kan de minister nader uiteenzetten wat deze twee verschillende scenario's inhouden, op basis waarvan de 75% kans op de base case is gebaseerd? Kan de minister uiteenzetten hoe de geschatte winst en het geschatte verlies in de scenario's zijn berekend.

Kan de minister uiteenzetten waarom het verwachte verlies niet maximaal 80% van \$ 35 miljard is, aangezien dit het bedrag is waar de staat voor garant staat?

Maatregelen en governance

Naast de back-up faciliteit neemt ING zelf nog een aantal andere maatregelen. De leden van de fractie van D66 vragen de minister toe te lichten in hoeverre de overheid invloed heeft gehad op deze maatregelen.

ING heeft zich gecommitteerd aan het verlenen van extra krediet voor € 25 miljard. De leden van de fractie van D66 willen weten waar dit bedrag op is gebaseerd? Hoe zal deze afspraak worden gecontroleerd?

Ook maakt de ING gebruik van de garantiefaciliteit. De leden van de fractie van D66 vragen de minister toe te lichten wat er wordt bedoeld met «pro-actief» gebruik maken?

Daarnaast vragen de leden van de fractie van D66 zich af, onder welke omstandigheden het voor ING commercieel aantrekkelijk zou zijn om niet toe te geven aan de garantieprikkel die de minister heeft ingebouwd.

Begrotingsconsequenties

In de brief wordt aangegeven dat nog niet precies duidelijk is hoe de financiële stromen voor de staat zullen uitwerken. De leden van de fractie van D66 vragen de minister of hij meer inzicht kan verschaffen in de verwachte uitwerking en wanneer hij meer duidelijkheid over de uitwerking kan verschaffen.

Fiscale consequenties

De leden van de fractie van D66 vragen de minister of hij op de plaatsen waar hij onderscheidt maakt tussen economische en juridische kwalificaties, tevens de fiscale complicaties van de transactie kan weergeven?

Concurrentieaspecten

Uit de brief blijkt dat de Europese Commissie nog geen oordeel heeft geveld over de vraag of er wel of niet sprake is van staatssteun. De leden van de fractie van D66 vragen de minister op welke termijn hij een dit oordeel verwacht en wat de consequenties zullen zijn wanneer de Commissie oordeelt dat er wel sprake is van staatssteun.

II REACTIE VAN DE MINISTER VAN FINANCIËN

De leden van de fractie van het CDA en de VVD vroegen hoe de Tier 1 ratio van ING zich heeft ontwikkeld sinds 1 januari 2008, en wat de hoogte wordt van de Tier 1 ratio na de ingreep van de overheid.

Zowel de kwartaalberichtgeving als het jaarverslag van ING vermelden het verloop van de Tier 1 kapitaalratio. De kapitaalratio per ultimo van het de kwartalen bedroeg is 2008 respectievelijk 8.3%, 8.2%, 10% en 9.1%. De Tier 1 ratio in het derde kwartaal (10%) is inclusief de core Tier 1 securities die recentelijk door de Staat zijn aangeschaft. Ten aanzien van de Tier 1 ratio van het vierde kwartaal moet worden opgemerkt dat dit gebaseerd is op voorlopige cijfers zoals deze door ING zijn gepubliceerd en dat het gepubliceerde jaarverslag nog behoudens goedkeuring door een accountant is. ING heeft hierbij aangegeven dat het effect van de faciliteit op de Tier 1 ratio ongeveer +51 basispunten betreft.

Het kabinet schrijft dat diverse overheden, waaronder de Amerikaanse en de Britse, recentelijk een oplossing hebben aangekondigd variërend van een garantie tot een volledige koop van niet-liquide activa. Geen van deze aankondigen heeft echter tot op heden geresulteerd in een concrete afspraak met een concrete instelling. Er bestaat nu alleen de deal met ING. De CDA fractie vroeg zich af hoe dit komt?

Bij het afwegen van de verschillende mogelijkheden is uiteraard gekeken naar de wijze waarop andere landen met dit probleem omgaan. In november en december 2008 richtte het internationale denken zich op een aanvullende aanpak op de kapitaalinjecties. Inmiddels is algemeen gedachtegoed dat financiële instellingen baat kunnen hebben bij een oplossing voor niet liquide activa. De Amerikaanse overheden hebben inmiddels aan de Citigroep en aan de Bank of America een garantie verstrekt op een deel van de portefeuille. Dat veel van de aankondigingen in andere landen niet tot concrete afspraken hebben geleid, heeft waarschijnlijk te maken met de noodzaak de portefeuilles in kwestie grondig te onderzoeken. En dit vergt tijd.

De leden van de fractie van het CDA en ook PVV en D66 stelden vragen over de waarde en afboekingen op de Alt-A portefeuille. Wat is volgens het kabinet de economische waarde van de portefeuille? Hoe verhoudt deze waarde zich tot de afboeking tot een bedrag van 35 miljard? Wat was de marktwaarde en economische waarde op 31 december 2007? Hoeveel is er afgeboekt het afgelopen jaar? Hoeveel kapitaal moet ING aanhouden voor de Alt-A portefeuille? Waar is de eerste afwaardering van de Alt-A portefeuille met 10% op gebaseerd? Waarom geen 20% of 5%?

De marktprijs voor de portefeuille schommelt op ongeveer 65%. De 10% afboeking is gebaseerd op de economische waardeberekeningen van Dynamic Credit. 90% van de hoofdsom kan volgens deze berekeningen beschouwd worden als een realistische benadering (base case scenario) van de economische waarde. Eind 2007 bedroeg de boekwaarde van de portefeuille circa \$ 40 mld. Door de transactie valt \$ 5 miljard vrij uit de herwaarderingsreserve.

De leden van de fracties van CDA, PvdA, VVD, PVV, GL en D66 hebben vragen gesteld over de concrete afspraken over € 25 mrd extra krediet in Nederland. De leden van de fractie van het CDA vragen of ING zich heeft gecommitteerd tot het verstrekken van € 25 miljard additioneel krediet. Hoe wordt dit gemonitord? De leden van de fractie van de PvdA vragen welke concrete afspraken zijn er gemaakt zijn ING gemaakt over de € 25 miljard extra kredietverschaffing? Hoe is dit te traceren? Over welke

periode moet ING hieraan voldoen? Ten opzichte van welke referentie gaat ING € 25 miljard meer krediet verlenen? Is het waar dat dit ten koste gaat van de kredietverlening van ING groep elders in de wereld en wat zijn de concurrentie-aspecten van deze afspraak? De leden van de fractie van de PVV stelt de vraag of de toezegging van ING om € 25 miljard in de economie te pompen middels extra kredietverstrekking niet aan de voorwaarden verbonden, zoals een maximale risico opslag of termijn waarbinnen deze € 25 miljard moet worden geïnjecteerd. De leden van de fractie van Groen Links vraagt wie de extra uitgifte van € 25 miljard Nederlands krediet door ING controleert. Ook de leden van de fractie van D66 stellen deze vraag. Daarnaast willen de leden van de fractie van D66 weten waar het bedrag van € 25 miljard op is gebaseerd.

ING heeft zich zelf gecommitteerd om € 25 miljard extra krediet te verlenen in Nederland aan consumenten en bedrijven tegen marktconforme condities. ING zal zelf publiekelijk eind 2009 rapporteren over de naleving van deze commitment. Daarbij zij bedacht dat de mogelijkheden om extra krediet te verstrekken mede bepaald worden door de marktomstandigheden, zoals de ontwikkeling van de kredietvraag en het gedrag van de concurrerende aanbieders. Omdat het een commitment van ING zelf betreft zijn hieraan door de staat geen voorwaarden aan verbonden. De Staat heeft hier ook niet om gevraagd. Referentiepunt is de uitstaande leningportefeuille van ING in Nederland eind 2008. Deze bedroeg zo'n € 250 mrd. Daarvan is iets meer dan de helft voor particulieren (met name hypotheek) en de andere helft voor zakelijk lenen in Nederland, variërend van het midden-en klein bedrijf, eenmanszaken tot de grote AEX geventeerde grote bedrijven. € 25 mrd is dus zo'n 10 procent van het uitstaande bedrag in Nederland aan zakelijke en particuliere klanten eind 2008. In hoeverre dit commitment effect heeft op de kredietverlening van ING elders in de wereld zal sterk door de marktomstandigheden, alsmede door de ontwikkeling van de kapitaalpositie van ING worden beïnvloed.

De leden van de fractie van de VVD vroegen welke betaalschema's vast en welke betaalschema's variabel zijn, en of hiervan alle risico's in kaart zijn gebracht.

De funding fee die de Staat aan ING betaalt, is niet variabel voor dat deel van de portefeuille dat een vaste rente kent. De funding fee voor het overgebleven gedeelte is wel variabel en wordt berekend op basis van LIBOR. De risico's ten aanzien van LIBOR zijn geminimaliseerd door het risicoprofiel van de door de Staat te betalen rente overeen te laten komen met die van de uit de portefeuille te ontvangen rente. De risico's ten aanzien van de dollar zijn klein, omdat zowel de ontvangsten als de betalingen in dollars zijn. Alleen op de netto kasstromen loopt de Staat een klein dollar risico. De risico's ten aanzien van betaalachterstanden zijn groot, maar dit is ook meegenomen in de analyse van Dynamic Credit, en daarvoor is ook een prijs betaald door ING.

De leden van de fractie van het CDA stelden de vraag: Waarom is ING uitgekomen bij de staat voor een dergelijke verzekering? Was er geen marktpartij voor beschikbaar?

De gekozen constructie zit tussen een koop en een garantie in en is derhalve geen verzekering. Er is geen marktpartij beschikbaar die deze deal nu kan doen. De staat hoeft niet via IFRS te boekhouden, heeft een lange adem en lage fundingkosten.

De leden van de fractie van het CDA vragen om een toelichting op de wijze waarop met de regels van IFRS is omgegaan.

De meest relevante IFRS bepaling voor deze transactie is de voorwaarden voor «derecognition of financial assets», in andere woorden: hoe moet de transactie worden ingericht zodat ING de 80% van de portefeuille, waarvoor de Staat de kasstromen ontvangt, van de balans af kan halen. Binnen de accounting regels wordt gebruik gemaakt van de «pass-through arrangement» van IAS 39.19: ING kan de transactie als een overdracht van financiële activa beschouwen, omdat ING het contractuele recht op de kasstromen behoudt, maar een contractuele verplichting heeft om de kasstromen uit te betalen aan de Staat.

De CDA fractie vroeg zich af hoe de minister zeker wist dat de verdeling van verlies en winst van 20% voor ING voldoende prikkel vormt voor goed beheer? Hierbij geeft de CDA fractie aan dat dit toch ook al verwacht mag worden door de management fee die de staat aan ING betaalt van € 925 miljoen.

De management fee die ING periodiek ontvangt vormt een vergoeding voor de werkzaamheden die ING verricht voor het beheer van de portefeuille. Deze fee bestaat uit een vast percentage gemeten over 80% van de portefeuille. Deze management fee garandeert vormt echter geen garantie dat de belangen van de staat en ING ook daadwerkelijk parallel zullen lopen. De verdeling 20/80 biedt deze garantie wel en is tot stand gekomen in het onderhandelingsproces, waarbij de balans tussen de belangen van zowel de belastingbetaler als de belangen van de instelling zijn gewaarborgd.

De leden van de fractie van het CDA vragen om een toelichting op de inspraak en bevoegdheden van de Staat bij het management van de portefeuille aangezien het juridisch eigendom bij ING blijft.

ING blijft de portefeuille managen. Doordat voor 20% van de portefeuille de kasstromen ten goede blijven komen van ING, heeft ING een sterke financiële prikkel om de portefeuille zodanig te managen dat maximale waarde wordt gecreëerd. Daarenboven is in de overeenkomst expliciet opgenomen, dat bepaalde beslissingen ten aanzien van het management van de portefeuille en de onderliggende stukken instemming van de Staat behoeven. De Staat moet onder andere instemmen in onderstaande situaties:

- verkoopbeslissingen ten aanzien van de onderliggende stukken;
- aanpassingen van de condities van de onderliggende stukken;
- belenen of securiseren van de onderliggende stukken.

De leden van de fractie van het CDA, PVDA, SP, en D66 vroegen hoe de kasstromen zijn samengesteld. De leden van de fractie van de PvdA vroegen om een overzicht van de variabele elementen van de vier kasstromen.

De kasstromen die de Staat ontvangt van ING bestaan uit aflossingen, vervroegde aflossingen en rente (opbrengsten uit de Alt A portefeuille) en garantie fee. De kasstromen die de Staat aan ING betaalt bestaan uit een funding en management fee. U heeft de cash flow overzichten ontvangen na afloop van de technische briefing.

1. *Kasstromen uit portefeuille aan de Staat:* afhankelijk van welk scenario zich manifesteert ten aanzien van vervroegd aflossen en de verliezen op de onderliggende hypotheek
2. *Garantiefee:* oplopend: hoe langer ING van de faciliteit gebruik maakt, hoe hoger de fee als percentage van de resterende hoofdsom.
3. *Management fee:* 0.5% van het uitstaande staatsdeel van de portefeuille, vermindert dus met de afbouw van de portefeuille.

4. *Funding fee*: een deel van de funding fee is gebaseerd op een variabele rentestructuur (LIBOR).

De leden van de fractie van het CDA vroegen of de minister de geografische spreiding van de Alt A portefeuille van ING in de VS kan aangeven. Is er bijvoorbeeld sprake van bijzondere concentraties?

De Alt A portefeuille is verspreid over heel de VS. De twee grootste staten in de portefeuille zijn California 40% en Florida (8%).

De leden van de fractie van het CDA vroegen waarom alleen de Raad van Bestuur af heeft moeten zien van bonussen en niet de lagen daaronder.

Het beloningsbeleid vormt onderdeel van bestaande arbeidsovereenkomsten. Deze contracten kunnen niet zonder instemming van de betrokkenen worden opgebroken. De back-up faciliteit is een overeenkomst tussen de Staat en ING. Deze is van de zijde van ING ondertekend door de Raad van Bestuur. Op deze manier kon worden afgesproken dat de Raad van Bestuur af zal zien van bonussen. Voor de lagen daaronder geldt de voorwaarde dat een duurzaam beloningsbeleid ontwikkeld moet worden.

De leden van de fractie van het CDA vroegen of reeds overleg is geweest met de Europese Commissie om te kijken of er geen sprake is van staatssteun. De leden van de fractie van D66 vroegen op welke termijn hij een oordeel verwacht en wat de consequenties zullen zijn wanneer de Commissie oordeelt dat er wel sprake is van staatssteun.

Aan DG Mededinging van de Europese Commissie is reeds informatie verstrekt over de back-up faciliteit, de structuur ervan en de redenen waarom is overgegaan tot de back-up faciliteit. Een formele aanmelding van de back-up faciliteit zal op korte termijn plaatsvinden. Uiteraard zal door mijn ministerie op een goede en constructieve manier met de Commissie worden samengewerkt om het staatssteuntraject tot een goed einde te brengen.

Het is op voorhand niet mogelijk om een concrete inschatting te geven van de termijn waarbinnen de Commissie tot een eindoordeel zal komen ten aanzien van de back-up faciliteit. Tot nu toe is de Commissie er in geslaagd om snel en adequaat te beslissen ten aanzien van de Nederlandse maatregelen. Ik ga ervan uit dat dit ook nu het geval is.

Indien de Commissie tot de conclusie komt dat de back-up faciliteit kwalificeert als staatssteun, zal zij vervolgens kijken of de staatssteun verenigbaar is met het Verdrag. De Commissie zal dan bekijken in hoeverre de back-up facility voldoet aan de relevante voorwaarden van artikel 87, lid 3 EG zoals verder onder meer uitgewerkt in de diverse Mededelingen over staatssteun tijdens de financiële crisis die zij heeft gepubliceerd en de recente beschikkingenpraktijk. Indien dit zo is, zal de Commissie de maatregel goedkeuren. Ik ben ervan overtuigd dat de back-up facility, mocht deze kwalificeren als staatssteun, aan de voorwaarden voor verenigbaarheid voldoet.

De leden van de fractie van het CDA, de PvdA, SP, PVV en D66 vragen om een toelichting bij de waarderingsscenario's en de aannames die daaraan ten grondslag liggen.

Het conservatieve scenario waarop de waardering gebaseerd is, is de base case. De ingehuurde specialisten van Dynamic Credit achten dit het meest waarschijnlijke scenario.

Aannames van het base scenario zijn onder andere 35% huisprijzdaling vanaf de top op nationaal niveau met uitschieters tot 60–65% prijsdaling in zwaarder getroffen gebieden als Florida en California. Werkloosheid

loopt op tot 8% in 2010 (7,5% in 2011). De stress case, gaat uit van een additionele huizenprijzdaling van 10–15% en een stijging van de werkloosheid tot 9.5%. Ten aanzien van de economische groei veronderstelde het basecase scenario bijvoorbeeld voor het 4e kwartaal een daling met 6%. Afgelopen week is bekend gemaakt dat deze daling is uitgekomen op 3,8%.

De bovengenoemde scenario's zijn als uitgangspunt gebruikt op advies van de adviseurs van Dynamic Credit, die in nauw overleg met specialisten van DNB tot de onderliggende veronderstellingen zijn gekomen. Er zijn geen andere scenario's uitgewerkt dan de stress en base case. Bij de overeengekomen waarde van 90% van de initiële waarde is de kans op winst op 75% berekend en de kans op verlies op 25%. Wanneer de base case zich materialiseert is de verwachte winst circa \$ 2 miljard. Wanneer de stress case zich materialiseert, is het verwachte verlies circa \$ 600 miljoen.

Default aannames van Dynamic Credit zijn gebaseerd op de oorspronkelijke verhouding tussen huiswaarde en hoofdsom van de lening (loan to value); het type van de lening (voornaamste criteria: vaste of variabele rente, lengte aflossingsvrije periode, uitstelmogelijkheid van rentebetalingen, mate van detail van de documentatie); het type lener en de locatie op postcodeniveau en de op postcodeniveau geschatte huisprijsverandering sinds de lening is verstrekt. Severity staat voor het verwachte verlies op de lening (op leningniveau, voor de buffers van securisatie) bij executieverkoop van het huis.

ING's eigen analyse van de waarde van de portefeuille en de analyse die in opdracht van ING is uitgevoerd zijn bedrijfsvertrouwelijke documenten. Het is aan ING om deze stukken al dan niet openbaar te maken. Financiën heeft wel inzage gehad in deze documenten. In algemene zin kan over deze analyses gezegd worden dat de waardering van Dynamic Credit conservatiever is dan de interne waarderingen van ING en dan de waardering van de portefeuille door de gespecialiseerde adviseur van ING.

De leden van de fractie van het CDA vroegen of er kredietrisico wordt gelopen op de intermediairs in de VS. Kan de minister toelichten hoe deze administratie precies verloopt?

Intermediairs zijn verantwoordelijk voor het innen van rente en hoofdsombetalingen en het verdelen over de verschillende risicotanches. Intermediairs zijn tevens verantwoordelijk voor het voorschieten van hoofdsom en rentebetalingen in geval van achterstanden. Omdat intermediairs vooraan in de rij staan, is het kredietrisico beperkt.

De leden van de fractie van het CDA vroegen of er een contractuele voorziening is opgenomen dat in bepaalde gevallen het juridisch eigendom van ING overgaat naar de Staat? Welke gevallen betreft dit?

Er is in de transactie vastgelegd dat op eerste verzoek van de Staat ING aan de Staat een eerste in rang zekerheidsrecht [first ranking security] over de Securities zal verlenen en/of, naar keuze van de Staat, alternatieve zekerheidsrechten [collateral]. Daaronder is ook begrepen zekerheid op de rechten van ING uit hoofde van haar economisch eigendom met betrekking tot de Alt A portefeuille.

De leden van de fractie van de PvdA en de SP vroegen waarom de markt faalt. Wat is de diepere uitleg waarom de markt opgedroogd is, en geen betrouwbare waardering meer geeft? Waarom vindt de minister de marktwaarde van 65 procent van de nominale waarde die ING volgens de boek-

houdregels moest hanteren niet reëel? Zijn er afspraken gemaakt voor het geval deze portefeuille wel weer verhandelbaar wordt?

De markt voor Alt-A leningen is opgedroogd. Er zijn weinig tot geen bidders en de verkopers willen niet verkopen op deze lage niveaus, omdat dan direct de negatieve herwaarderingsreserve geheel uitvalt in een daadwerkelijk verlies. De eventuele kopers in deze markt zijn bijvoorbeeld hedgefonds die rendementen op hun investeringen willen hebben van meer dan 15%, vandaar de lage waarderingsniveaus in de markt, waar dit grote verwachte rendement is ingeprijsd. Wanneer de portefeuille weer verhandelbaar wordt en boven de 100% gaat handelen, dan kan ING deze na overleg met het ministerie van Financiën verkopen.

De leden van de fractie van de PvdA vroegen of de minister duidelijk kan maken dat de bank gezond is en waarop dat is gebaseerd?

ING voldoet aan de eisen van de toezichthouder, waaronder de liquiditeits- en solvabiliteitsratio. Het gehele traject heeft plaatsgevonden in overleg met DNB.

De leden van de fractie van de PvdA vragen om een toelichting bij de wisselkoersrisico's en daarbij horende kosten die de transactie oplevert.

Met betrekking tot het valutarisico is de kern dat bij deze transactie de verwachte inkomsten en de verwachte uitgaven in US Dollars zijn. Enkel de vertaalslag van de nettopost na verrekening van de kasstromen in US Dollars naar de rijksbegroting impliceert een beperkt valutarisico. Deze exposure is niet van een zodanige omvang dat het economisch zinvol is om het «netto-*risico*» op de kapitaalmarkt af te dekken.

De leden van de fractie van de PvdA vroegen of de Minister kan aangeven welke rol DNB in het proces heeft gespeeld?

De gehele transactie is in nauw overleg met DNB uitgevoerd. DNB heeft met name toegezien op de prudentiële kant en het systeemrisico.

De leden van de fractie van de PvdA vragen of de bedragen van \$ 2 miljard (mogelijke winst) en \$ 600 miljoen (mogelijk verlies) vergeleken kunnen worden met een loterij waarbij voor elke burger van Nederland geldt dat er 75% kans is op een winst van € 125 en 25 procent kans op een verlies van € 37,50?

Loterijen waarbij sprake is van een verwachte winst zijn dun gezaaid. De uitkomst van een loterij is, als deze goed in elkaar zit, niet te beïnvloeden. De vergelijking van de back-up faciliteit met een loterij loopt scheef: De winstkansen zijn voor de Staat hoger dan de verlieskansen en de uitkomsten zijn tot op zekere hoogte beïnvloedbaar door de portefeuille optimaal te managen. Hoewel de verwachte opbrengst voor de Staat afhankelijk is van een aantal externe factoren, zoals de huisprijsontwikkeling in de Verenigde Staten, kunnen ING en de Staat de portefeuille op zodanige manier managen dat gegeven de externe factoren zoveel mogelijk waarde wordt gecreëerd. Met 75% kans op winst en dan een verwachte winst van \$ 2 miljard, komt de verwachte winst per burger uit op circa \$ 125.

De leden van de fractie van de PvdA, VVD, PVV, SP en D66 vragen toe te lichten hoe de exit van de Staat in de structuur is verwerkt

De scenario's zijn berekend tot de laatste aflossingsdatum van de onderliggende securities. Echter het grootste deel van de portefeuille wordt in de beginjaren afgelost. De verwachting is dat de onderliggende securities

binnen enkele jaren kunnen worden doorverkocht in overleg tussen ING en de Staat wanneer de markten zijn genormaliseerd. Indien noch het exit mechanisme, noch de exit incentives ertoe bewegen dat de portefeuille wordt afgebouwd of de Staat geheel wordt uitgekocht, kan de faciliteit blijven bestaan tot de laatste hypotheek is afgelost. Dit kan betekenen dat tot 2047 bescheiden cash flows blijven bestaan tussen de Staat en ING die voortvloeien uit deze transactie. Het grootste deel van de portefeuille wordt echter binnen enkele jaren afgelost.

Exit mechanisme:

Ieder jaar gaan de Staat en ING om de tafel om te bespreken of het wenselijk is de gehele faciliteit te beëindigen. Wanneer beide partijen de faciliteit willen beëindigen wordt de waarde vastgesteld volgens een exit mechanisme dat gebruikelijk is bij grote financiële transacties: ieder partij stelt een onafhankelijke adviseur aan om de uitstaande portefeuille te waarderen. Wanneer deze waarderingen dicht bij elkaar liggen wordt het gemiddelde van de twee waarderingen het uitgangspunt van de transactie. Wanneer de waarderingen te ver uit elkaar liggen wordt gezamenlijk een derde onafhankelijke adviseur aangesteld. De waarde wordt dan vastgesteld op het gemiddelde van de waarde als berekend door de derde adviseur en die waarde van de eerdere waarderingen die het dichtst bij de waarde van de derde adviseur ligt.

Exit incentives:

De volgende exit incentives zijn ingebouwd in de transactie:

- de garantiefee wordt voor ING duurder in de loop der jaren
- ING moet onderliggende securities verkopen wanneer deze in de markt weer handelen op de prijs die ING er ten tijde van aanschaf voor betaald heeft.

Naar analogie met de step-up van de coupon op de core tier 1 securities, is een step up ingebouwd in de garantie fee. De fee is opgebouwd uit een vast bedrag en een oplopend percentage van de cash flows uit de portefeuille per jaar. Dit impliceert een dubbele incentive voor ING om de portefeuille in overleg met de Staat af te bouwen wanneer markten zich herstellen: Het vaste gedeelte van de fee wordt als percentage van de uitstaande som in de loop der jaren hoger. Doordat het percentage van het variabele gedeelte oploopt is eveneens in het variabele gedeelte een exit incentive ingebouwd.

De timing van een volledige beëindiging van de faciliteit is afhankelijk van de intrinsieke waarde ontwikkeling van de portefeuille en de ontwikkeling van de markt voor de securities in de portefeuille. Het is niet mogelijk om op dit moment een tijdstip te prikken waarop deze ontwikkeling voor een dusdanig omslagpunt zorgen dat ING de faciliteit geheel wil beëindigen.

De leden van de fractie van de PvdA stelden de vraag of bij een worst case scenario de andere financiële interventies ook onder druk staan? Kan de minister aangeven hoe de verschillende risico's bij de verschillende interventies effect op elkaar kunnen hebben?

Kan een overzicht worden gegeven van alle kasstromen (positief en negatief) van alle financiële transacties van de afgelopen tijd in het kader van het interveniëren in de financiële sector? Kan de minister een pay-off schema geven van alle mogelijke opbrengsten en verliezen, zowel incidenteel als structureel? Wat zijn de totale risico's voor de overheid (en dus de belastingbetaler) van alle ingrepen bij elkaar, zowel door variatie in de kasstromen als door onzekerheid over de mogelijke opbrengsten? Is het mogelijk inzichtelijk te maken hoeveel dat de belastingbetaler jaarlijks kost of opbrengt?

De veronderstellingen van de stress case onder de back-up faciliteit zijn gerelateerd aan de Alt A portefeuille. Dit betekent dat ze met name betrekking hebben op de ontwikkeling van de huizenprijzen en de economische groei in de VS. Als dit stress scenario zich voordoet en de economische situatie in de VS dramatisch verslechtert dan zal dit zijn weerslag hebben op de economie in de rest van wereld en ook op de financiële resultaten van de Nederlandse financiële instellingen. Dit betekent niet dat alle Nederlandse financiële instellingen in een dergelijk scenario op gelijke wijze geraakt zullen worden. Dit hangt af van de samenstelling van de activa- en passivazijde van de instelling. Zo zullen instellingen met een grotere exposure op de VS naar verwachting meer geraakt worden. Het is wel van belang op te merken dat de Alt A portefeuille een specifiek kenmerk is van ING en door marktanalisten is geïdentificeerd als kwetsbaar element in de balans van ING.

In onderstaande tabel treft u een volledig overzicht van alle financiële interventies. Hierin vindt u onder A de aangekochte onderdelen van Fortis en ABN AMRO. Onder het kapitaalversterkingsloket van € 20 mrd (blok B in de tabel) is in totaal € 13,750 mrd kapitaal in de vorm van core tier 1 securities verstrekt aan ING (€ 10 mrd), AEGON (€ 3 mrd) en SNS reaal (€ 750 mln). Van de garantiefaciliteit van € 200 mrd is € 2,840 mrd geëffectueerd. Onder D vindt u de uitkeringen onder het depositogarantiestelsel aan rekeninghouders bij Icesave. En onder E treft u de back up faciliteit van ING aan.

Het is niet mogelijk om alle interventies terug te brengen tot één getal dat uitdrukt wat in een stress scenario de totale kosten zijn voor de Staat en de belastingbetaler.

Budgettaire gevolgen kredietcrisismaatregelen	2008	2009	Begrotingsartikel
A. Verwerving Fortis/RFS/AA			
1. Deelneming Fortis	16 800		IX-B, artikel 3
2. Verwerving belang RFS/AA	6 540		IX-B, artikel 3
3. Overbruggingskrediet Fortis	43 460	PM	IX-A, artikel 1
4. Renteontvangsten overbruggingskredieten Fortis	- 500	- 1 500	IX-A, artikel 1
5. Dividend Fortis	0	0	IX-B, artikel 3
6. Dividend RFS/AA	0	0	IX-B, artikel 3
B. Kapitaalversterkingsfaciliteit (20 mld)			
7. Verstrekt kapitaal	13 750	PM	IX-B, artikel 3
8. Couponbetalingen	0	- 581 + PM	IX-B, artikel 3
C. Garantiefaciliteit interbancaire leningen (200 mld)			
9. Premieontvangsten op basis van garanties bancaire leningen	0	PM	IX-B, artikel 2
10. Garantieverlening (geëffectueerd)	2 840	PM	IX-B, artikel 2
11. Garantieverlening (aangevraagd)		9 500 + PM	IX-B, artikel 2
12. Schadeuitkeringen	0	PM	IX-B, artikel 2
D. IJsland			
13. Uitkeringen depositogarantiestelsel Icesave (voorfinanciering)	1 236	370	IX-B, artikel 2
14. Terugvordering DNB/Nederlandse Banken/IJsland		- 1 514	
15. Lening IJsland		1 302	IX-A, artikel 2
16. Renteontvangst lening IJsland			IX-A, artikel 2
E. Back-up faciliteit ING			
17. Verwachte portefeuilleontvangsten ING		- 4 106	IX-B, artikel 3
18. Garantiefee		- 43	IX-B, artikel 3
19. Management fee		110	IX-B, artikel 3
20. Funding fee		3 809	IX-B, artikel 3
F. Overige gevolgen			
21. Uitvoeringskosten en inhuur externen	11	PM	IX-B, artikel 3
22. Rente over staatsschuld	450	2 550	IX-A, artikel 1
Totaal netto-uitgaven	81 747	397	

Budgettaire gevolgen kredietcrisismaatregelen	2008	2009	Begrotingsartikel
Totaal garanties	2 840	9 500	
<hr/>			
Subtabel kapitaalversterkingsfaciliteit		2008	2009
Kapitaalversterking ING		10 000	
Kapitaalversterking Aegon		3 000	
Kapitaalversterking SNS REAAL		750	
Couponbetaling ING			- 425 + PM
Couponbetaling Aegon			- 124 + PM
Couponbetaling SNS REAAL			- 32 + PM
<hr/>			
Subtabel garantiefaciliteit interbancaire leningen		2008	2009
Garantieverlening Leaseplan (werkelijk gegarandeerd)		1 450	0
Garantieverlening Leaseplan (nog niet geëffectueerd)		0	1 500
Garantieverlening NIBC (werkelijk gegarandeerd)		1 390	0
Garantieverlening SNS Reaal (nog niet geëffectueerd)		0	2 000
Garantieverlening ING (nog niet geëffectueerd)		0	6 000
<hr/>			
Subtabel tegoeden Icesave depositogarantiestelsel			
Tegoeden < 20 887		1 302	IJsland
Tegoeden 20 887–38 000		212	Ned. Banken
Tegoeden 38 000–100 000		92	Ned. Staat
Totaal uitkeringen depositogarantiestelsel		1 606	

Dit verschilt per type stress, per interventie en per instelling. Hieronder schetst ik u per interventie wat de mogelijke gevolgen zijn voor de Staat onder een stress scenario waarbij stress scenario niet exact is gedefinieerd maar uitgaat van een wereldwijde malaise.

Een stress scenario betekent voor de aangekochte onderdelen van Fortis en ABN AMRO dat de Staat naar verwachting deze onderdelen langer in bezit zal hebben. Ook zal de Staat in een dergelijk scenario naar verwachting geen dividend ontvangen.

Een stress scenario zal voor het kapitaaloket eveneens tot uitdrukking komen in een langere betrokkenheid van de Staat omdat de instellingen de Staat niet kunnen uitkopen en de Staat dus langer de securities dient aan te houden. En ook hier zullen couponbetalingen op de core tier 1 securities dan naar verwachting uitblijven.

Onder het garantieloket kan een stress scenario betekenen dat meer garanties worden ingeroepen.

Voor de back up faciliteit zal een stress scenario leiden tot lagere portefeuille ontvangsten uit het 80% deel van de Alt A en een negatieve netto kasstroom voor de Staat.

Samenvattend kan worden gesteld dat iedere interventie gepaard gaat met risico's voor de Staat. En ook geldt dat de risico's van de financiële interventies zijn gecorreleerd. Dit maakt dat bij iedere interventie grondig is onderzocht (i) of overheidsingrijpen noodzakelijk is en, indien ja, (ii) hoe dit overheidsingrijpen zo kan worden vormgegeven dat de risico's zoveel mogelijk kunnen worden beperkt. Bij alle interventies ben ik van mening dat overheidsingrijpen noodzakelijk was omdat het risico van niet ingrijpen te groot was. Niet ingrijpen met als gevolg instabiliteit van de

financiële instellingen brengt ook enorme kosten met zich mee voor de Staat. Ik wijs hierbij op de verplichtingen onder het depositogarantiestelsel met een enorm uitstaand spaarbedrag.

De leden van de fracties van de SP en de VVD vroegen of geconcludeerd worden dat het voor de staat een koop in economische zin is van 80% van die portefeuille en dus dat de staat economisch eigenaar wordt van 80% van de portefeuille?

In economische zin is het voor ING een verkoop. Dit is relevant om de negatieve herwaarderingsreserve vrij te spelen en hiermee het eigen vermogen te versterken. Voor de Staat zijn de kasstromen van deze transactie relevant. De Staatsschuld neemt niet toe, doordat er ieder jaar kasstromen in en kasstromen uit zijn. Het verschil tussen deze twee heeft wel effecten op Emu-Saldo en Emu-schuld.

Door de leden van de SP en PVV werden vragen gesteld over de gevolgen voor de staatsschuld en de beoordeling door Eurostat.

Ex-ante wordt uitgegaan van de base case waarin over de gehele looptijd een voordeel resulteert voor de Staat van circa \$ 2 miljard. Dit betekent dat over de hele looptijd per saldo de Staatsschuld met \$ 2 miljard of te wel 0,3% BBP af kan nemen. Volledigheidshalve zij opgemerkt dat ingeval van de stress case er over de hele looptijd per saldo een kleine schuldverhoging kan resulteren van 0,1% BBP.

De rol van Eurostat is in deze casus de gebruikelijke: Eurostat heeft het laatste woord over de precieze verwerking van transacties in EMU-saldo en EMU-schuld. Gegeven het unieke karakter van de transactie met ING zal Eurostat expliciet over deze cases geconsulteerd worden. De uitkomst van deze consultatie zal ik aan de Tweede Kamer melden.

De leden van de fractie van de SP vroegen zich af of ING geen aanspraak kon maken op regelingen in de VS.

ING heeft zelf onderzocht of de Alt-A leningen in aanmerking kwamen voor noodfaciliteiten in de VS. Het antwoord is negatief, omdat die faciliteiten niet openstaan voor dochters met hun hoofdzetel buiten de VS.

De leden van de fractie van de SP vroegen zich af of er een overdracht van het risico plaatsvindt?

Ja. De Staat heeft voor 80% het risico overgenomen, omdat we delen in de upside en de downside van de Alt-A portefeuille, nadat eerst de 10% korting is genomen.

De leden van de fractie van de SP vroegen zich af of het moeilijker wordt voor de staat om geld aan trekken op de markt, aangezien het risicoprofiel van de staat hierdoor toeneemt? Is de risico opslag met de Duitse bund sindsdien toegenomen?

De markt heeft positief gereageerd op de ING deal. De spread versus Duitsland in het tienjarige segment is afgenomen met 13bp. Eerder waren in de markt mogelijk scenario's ingeprijsd die de staatsschuld wel zouden verhogen, zoals een daadwerkelijke koop met een noodzaak tot het aantrekken van de koopsom op de kapitaalmarkt.

De leden van de fractie van het CDA, SP, en D66 vroegen hoe de funding fee is samengesteld.

De portefeuille bestaat voor 57% uit vaste rente- en voor 43% uit variabele rente-hypotheek. Om het rente-risico voor de Staat te minimaliseren, is ervoor gekozen het risicoprofiel van de door de Staat te betalen rente overeen te laten komen met die van de uit de portefeuille te ontvangen rente.

Voor de vaste rente-component van de funding fee is 3% en voor de variabele rente-component van de funding fee is de 1-maands dollar LIBOR rente gekozen. Op dit moment leent de Staat nog niet in dollars op de kapitaalmarkt, maar de verwachting is dat als de Staat in dollars zou lenen, dat de Staat dan een vergelijkbaar rente-percentages zou betalen. In de analyse van Dynamic Credit in de verwachte kasstromen is uitgegaan van een variabele LIBOR rente-component die de komende jaren gelijk zal zijn aan de vaste rente-component van 3%.

Om een voorbeeld te geven, op dit moment is de funding fee als volgt samengesteld. Voor 57% van de portefeuille wordt een 3% vaste rente gerekend en voor 43% de variabele 1-maands dollar LIBOR rente. Op dit moment is de LIBOR rente 0,41%, en is de door de Staat betaalde funding fee gemiddeld dus 1,89%. Ter vergelijking, het afgelopen jaar was deze LIBOR rente gemiddeld 2,52%.

De leden van de fractie van de SP vroegen zich af of er voor een inschatting van de waardering van de Alt-A hypotheek ook is gekeken naar de waarde van de credit default swaps voor de desbetreffende CDO's?

Dit is onderzocht. Het is niet mogelijk om een exacte CDS voor een dergelijke portefeuille te vinden.

De leden van de fracties van de SP en de PVV informeerden of in de waardering rekening is gehouden met het feit dat in de VS eigenaren van huizen de sleutel bij de bank kunnen inleveren, waardoor de bank met een restschuld kan blijven zitten.

Om hier rekening mee te houden is gekeken naar de verhouding tussen de hoofdsom van de lening ten opzichte van de huidige huisprijs (loan to value). Wanneer de huisprijs lager is dan de hoofdsom van de uitstaande lening zal de hypotheeknemer geneigd zijn de sleutel bij de bank in te leveren. Loan to value is dus een goede indicator voor dit risico in de portefeuille en is in de waardering meegenomen.

Hoeveel van de hypotheek in de portefeuille valt aan te merken als real estate owned?

Circa 2% is real estate owned.

Hoe groot is het aandeel pick-a-pay loans in dit pakket hypotheek?

De portefeuille bestaat uit circa 30% uit Pay-Option-ARMs.

Is er rekening gehouden met mogelijke toekomstige verliezen als gevolg van een reset bij de option adjusted rate mortgages?

Ja, dat is verwerkt in de hoge verlies verwachtingen.

Een externe adviseur, Dynamic Credit, heeft de risico's voor de staat in verschillende scenario's uitgewerkt. Is het juist dat Dynamic Credit zich bezig houdt met het beoordelen van krediet en daarom een kredietbeoordelaar kan worden genoemd, zo vragen de leden van de fractie van de SP?

Nee, Dynamic Credit is geen kredietbeoordelaar.

De doorlichting door Dynamic Credit is op postcodeniveau gedaan. De leden van de fractie van de SP vragen de minister of het juist is dat postcodes in de VS lang niet zo fijnmazig zijn als in Nederland? Dat verschillende «soorten» wijken in de VS dezelfde postcode hebben? Deze leden vragen de minister daarom of het juist is dat in de VS alleen op basis van postcode het moeilijk is om iets te zeggen over de waardering van hypotheeklen? Is het juist dat u in de uitzending van Pauw en Witteman van 27 januari 2009 sprak over huisnummers? Zo ja, betekent dit dat er ook op huisnummers is beoordeeld?

Het gebruik van postcodeniveau is de meest fijnmazige methode die op deze en vergelijkbare portefeuilles mogelijk is. Investeerders zoals ook ING beschikken niet over exacte adressen.

In hoeverre zijn actuele gegevens uit het vierde kwartaal van 2008 gebruikt? Zijn er grote afwijkingen tussen geschatte gegevens en wellicht inmiddels gerealiseerde gegevens?

De base case aanname van Dynamic Credit voor GDP ontwikkeling in het vierde kwartaal van 2008 in de VS is – 6%. Onder andere op basis van deze aanname is de portefeuille conservatief gewaardeerd. Ter illustratie: het ministerie van handel van de VS heeft afgelopen vrijdag een mildere gerealiseerde daling bekendgemaakt, een daling van GDP van 3,8% in het vierde kwartaal.

De leden van de fractie van de SP vroegen met welk scenario voor herstel van de Amerikaanse huizenmarkt is gerekend en met welk werkloosheidspercentage is gerekend in beide scenario's.

Het conservatieve scenario waarop de waardering gebaseerd is, is de base case. Aannames van het base scenario zijn onder andere 35% huisprijzdaling vanaf de top op nationaal niveau met uitschieters tot 60–65% prijsdaling in zwaarder getroffen gebieden als Florida en California. Werkloosheid loopt op tot 8% in 2010 (7,5% in 2011). De stress case, gaat uit van een additionele huizenprijzdaling van 10–15% en een stijging van de werkloosheid tot 9,5%. De veronderstellingen voor de landelijke huizenmarkt in base case zijn: – 10% in 2009, 0% in 2010 en + 2,5% in 2011.

De leden van de fractie van de SP vroegen of de stelling dat er een «goede buffer van 12%» op de portefeuille zit, betekent dat het onderpand momenteel 112% waard is van de uitstaande schuld?

De gemiddelde marktwaarde gedeeld door de hypotheekschuld ligt rond de 112%. In de scenario's van Dynamic Credit is meegenomen dat naarmate de huizenprijzen verder dalen, de defaults toenemen. De 112% zit op hypotheekniveau daar bovenop komt nog eens de 12% buffer die onder de ING obligaties zit.

De leden van de fractie van de SP vroegen hoe de verliezen op de portefeuille zich realiseren in de loop van de tijd.

In het base case scenario zijn de totale verwachte verliezen als volgt over de jaren verdeeld: jaar 1 t/m 10: 1,7%, 8,5%, 14,7%, 15,1%, 12,3%, 8,3%, 6,2%, 5,1%, 4,0%, 3,2% en in de jaren 11–35: 21%. (totaal 100%)

In het stress case scenario zijn de totale verwachte verliezen als volgt over de jaren verdeeld: jaar 1 t/m 10: 4,6%, 17,3%, 21,9%, 14,6%, 8,8%, 5,5%, 4,0%, 3,4%, 2,7%, 2,1% en in de jaren 11 t/m 35: 15,2%. (totaal 100%)

De leden van de fractie van de SP vroegen of de minister bereid is het onderliggende rapport van Dynamic Credit aan de Kamer te sturen.

De uitkomsten van de analyse zijn beschikbaar via de website www.minfin.nl. Het achterliggende rapport bestaat louter uit spreadsheets, die niet toegankelijk zijn.

De leden van de fractie van de SP stelden een vraag over de toepasselijkheid van artikel 34 van de Comptabiliteitswet (CW), de voorhangprocedure met betrekking tot deelneming door de Staat in een NV of BV. Ook vroegen zij of er sprake was van een noodsituatie, waardoor in het weekend gehandeld moest worden en of de minister voor dit soort grote uitgaven meer dan gebruikelijk aan brede steun uit de Tweede Kamer hecht.

Met (staats)deelnemingen in het kader van artikel 34 van de CW wordt bedoeld op het deelnemen in het aandelenkapitaal van een NV of BV. Verwerving van het economisch eigendom van de Alt-A-portefeuille leidt als zodanig op geen enkele wijze tot aandeelhouderschap van de Staat in ING.

Noch naar de letter, noch naar de geest is artikel 34 van de CW daarom van toepassing op deze casus.

Ik hecht er in zijn algemeenheid aan om brede steun voor mijn beleid te krijgen, dat geldt des te meer voor beleidsmaatregelen met aanzienlijke risico's voor de budgettaire gevolgen.

Het noodgedwongen handelen in het weekeind hing ook deze keer samen met de koersgevoeligheid van de voorgenomen maatregelen. Om die reden is in lijn met mijn brief van 19 december jl. over de informatieverstrekking gedurende de kredietcrisis (par. 2, Budgetrecht: korte termijn) gehandeld en zijn de financiële woordvoerders op zondagavond 25 januari vertrouwelijk door mij ingelicht over de gesloten deal met ING.

Verder vraagt de SP-fractie waarom niet eerder vertrouwelijk overleg is gevoerd over een bad-bank-achtige constructie en of de coalitiepartners eerder dan zondagnacht informeel zijn gepolst.

De koersgevoeligheid van deze transactie vraagt om een grote mate van vertrouwelijkheid. In dit kader is er dan ook geen vertrouwelijk overleg gevoerd met de fracties over mogelijke oplossingsconstructies. Tijdens de conference call van zondag avond zijn zowel de coalitiepartners als de andere fracties gelijktijdig geïnformeerd.

De leden van de fractie van de VVD vroegen welke overeenkomsten ten grondslag liggen aan de back-up faciliteit en of deze openbaar kunnen worden gemaakt.

In de vroege ochtend van maandag 26 februari 2009 is de Term Sheet Illiquid Assets Back-up Facility ondertekend. In dit juridische document is de transactie vastgelegd. ING heeft de intentie deze term sheet openbaar te maken.

De leden van de fractie van de VVD vroegen of inzicht kan worden gegeven waar en voor welk doel het economisch, fiscaal respectievelijk juridisch eigendom ligt van de portefeuille. ING is 80% van het economisch eigendom kwijt. Waar is dat gebleven? Ook de leden van de fractie van D66 vroegen naar de fiscale consequenties.

Het juridische eigendom van de Alt-A portefeuille blijft bij de Amerikaanse ING entiteiten berusten. Het economisch eigendom (beneficial ownership)

zal komen te berusten bij een Nederlandse ING entiteit. Wat de fiscale consequenties hiervan zijn, is een ING aangelegenheid. De economische eigendom blijft binnen de ING groep, bij de hierboven genoemde Nederlandse entiteit. Wel is het uiteraard zo dat op grond van de Illiquid Assets Back Up Facility Agreement de risico's met betrekking tot de Alt A portefeuille met de Staat zullen worden gedeeld.

De fractie van de VVD vroeg zich af met welk bedrag de portefeuille had moeten worden afgeboekt als de Staat niet was ingesprongen. Voorts vroeg de VVD of het niet mogelijk was om de portefeuille in een andere IFRS categorie te plaatsen, bijvoorbeeld de «hold to maturity» en wat hiervan de consequenties waren geweest?

Wanneer er geen faciliteit overeengekomen zou zijn, had ING uit een palet aan opties moeten kiezen. Al dan niet verder afboeken en al dan niet herclassificeren als «hold to maturity». Het is niet aan de Staat om dit palet aan keuzes van verdere consequenties te voorzien. Opgemerkt wordt wel dat enkel reclassificeren van de Alt-A portefeuille geen kapitaal vrij-speelt.

ING zal stappen ondernemen om de balans te verkorten en risico's terug te brengen. De leden van de VVD fractie vroegen zich af hoe groot het bedrag is dat overeenkomt met een risk weighted assets reductie van drie procent.

De risico gewogen activa van ING bedraagt ongeveer \$ 350 mld. Een reductie van drie procent komt neer op circa \$ 10 mld.

De leden van de fractie van de VVD hebben vragen gesteld over de neven-afspraken. Welke nevenafspraken houden direct verband met het doel van het verlenen van de back-up faciliteit en welke zijn in de ogen van de minister «mooi meegenomen»?

De back-up faciliteit is onderdeel van een pakket aan maatregelen dat ING zelf neemt. Daarnaast zijn afspraken gemaakt over governance en het beloningsbeleid.

ING zal stappen ondernemen om de balans te verkorten, risico's terug te brengen, onderdelen te verkopen en eigen vermogen vrij te spelen. Dit vertaalt zich in een doelstelling van een vermindering van de Risk Weighted Assets met 3% gemeten van het niveau van eind 2008 tot eind 2009. Deze maatregelen stellen ING beter in staat om haar intermediairs-functie in de Nederlandse economie te vervullen en leningen te verstrekken aan consumenten en bedrijven. ING heeft zich dan ook geëngageerd om € 25 miljard extra krediet te verlenen in Nederland aan consumenten en bedrijven tegen marktconforme condities. Ook zal ING voor een bedrag van € 10 mrd pro-actief gebruik maken van de garantie-faciliteit van € 200 mrd. Daarnaast heeft ING zich geëngageerd om het betalingssysteem PIN te blijven voeren zolang andere marktpartijen die een substantieel deel van de markt vertegenwoordigen, eveneens gebruik blijven maken van dit betalingssysteem. Deze laatste commitment van ING houdt geen direct verband met het doel van het verlenen van de back-up faciliteit, maar wordt door ons wel verwelkomd.

Als onderdeel van het akkoord over de back-up faciliteit heeft de staat met ING de volgende afspraken gemaakt op terrein van governance en beloningsbeleid:

- De Raad van Bestuur ziet van af van bonussen over 2009 en voor de periode daarna tot er een nieuw beloningsbeleid is vastgesteld door de

Raad van Commissarissen dat aan de Algemene Vergadering van Aandeelhouders wordt voorgelegd.

- De benoeming van de Chief Executive Officer vereist instemming van de door de overheid voorgedragen leden van de Raad van Commissarissen.
- Tot slot blijven de governancevoorwaarden verbonden aan de kapitaalversterking door de staat van € 10 miljard gedurende de duur van de back up faciliteit van kracht. Dit houdt in dat overheid twee leden van de Raad van Commissarissen kan voordragen. Deze commissarissen beschikken over een goedkeuringsrecht ten aanzien van fundamentele beslissingen, zoals bijvoorbeeld voorgenomen fusies of overnames ter waarde van meer dan 25% van het eigen vermogen van ING en een goedkeuringsrecht met betrekking tot voorstellen aan aandeelhouders inzake beloningsregelingen. Bovendien hebben deze commissarissen zitting in de Audit Committee, de Remuneration and Nomination Committee en de Corporate Governance Committee van de Raad van Commissarissen.

Is de minister bereid een apart begrotingsartikel op te nemen op de begroting Financiën (geen samenraapsel zoals nu in artikel 3) met daarin uitgesplitst alle interventies in de financiële sector en dit periodiek te voorzien van de meest actuele waarde- en risico-inschatting in meerjarig perspectief?

In de leeswijzer van de begroting IXB heb ik aangekondigd dat we de opzet en samenhang van de begrotingshoofdstukken IXA, IXB en het BTW-compensatiefonds zullen bezien. Conform aankondiging in de leeswijzer en naar aanleiding van de financiële crisis zal ik dit verzoek van de kamer serieus onderzoeken. Over de mogelijkheden van het samenvoegen van alle maatregelen en de herstructurering van de begrotingen zal ik binnenkort de kamer informeren. Voor een totaalbeeld van de maatregelen/interventies naar aanleiding van de financiële crisis verwijs ik u voorlopig naar de bijgevoegde tabel.

De leden van de fractie van de PVV vragen of het gerucht klopt dat ING voornemens is om dividend uit te keren aan aandeelhouders? Is de minister het eens dat een aandeelhouder alleen mag profiteren van het resultaat in de vorm van dividend als de onderneming winst maakt en niet eerder.

Uitkering van dividend gebeurt op voorstel van de Raad van Bestuur van ING aan de aandeelhouders. De Staat kan hierover niet beslissen. Overigens wijs ik u erop dat wanneer ING dividend betaalt over 2009, de Staat een coupon van € 850 miljoen op de core tier 1 securities krijgt uitgekeerd in 2010.

De leden van de fractie van de PVV vroegen: Waarom heeft de Staat de portefeuille niet gekocht voor de marktwaarde (65% = 18 miljard) en deze in een bad bank vehikel beheerd. Door geld op de kapitaalmarkt te lenen was de staat goedkoper uitgeweest dan de funding fee die nu betaald moet worden aan ING, waardoor het resultaat voor de Staat gunstiger was geweest.

Verkoop tegen 65% zou voor ING in prudentieel opzicht een onverantwoorde transactie zijn geweest. Bij een bad bank zou het om een echte koop gaan, waar nu geen sprake van is. Nu betaalt de staat niets upfront en anders \$ 18 miljard, waarmee de staatsschuld omhoog gegaan zou zijn. De funding fee in deze deal is gebaseerd op wat de Staat voor een lening in dollars zou moeten betalen.

De leden van de fractie van de PVV vroegen of er garanties zijn ingebouwd voor het geval dat de kasstromen uit de portefeuille tegenvallen.

De transactie is economisch gezien een koop, en geen garantie. Er zijn daarom niet echt garanties ingebouwd, eerder buffers. Allereerst is er een buffer ingebouwd door een lagere prijs te betalen dan de verwachte waarde van de portefeuille voor het geval dat de kasstromen tegenvallen. Daarnaast heeft de Staat de mogelijkheid om aflossingen iets naar voren en naar achteren te schuiven (prepayment optie).

De leden van de fractie van de PVV vroegen of het risico van de deal niet erg onevenredig is verdeeld voor de Staat, omdat in 2010 ING gegarandeerd € 4,3 miljard aan deze deal verdient.

ING verdient geen € 4,3 miljard aan deze deal, want betaalt naar verwachting meer dan dat aan de Staat.

Is het juist dat de Staat nu 5 miljard meer betaalt (lees: garant staat) voor de Alt-A portefeuille dan waarvoor deze portefeuille deze portefeuille in het 3e kwartaal bij ING geboekt stond? Voor hoeveel stond deze portefeuille geboekt?

Dit is niet juist, ING heeft slechts voor enkele honderden miljoenen afwaarderingen genomen in Q3 en voorafgaande kwartalen. Wel is vanwege de kwalificatie als «available for sale» een herwaarderingsreserve opgebouwd ter waarde van het verschil tussen boekwaarde en de marktwaarde.

De leden van de fractie van de PVV vroegen of Nederland niet juist nu in moet grijpen voordat de woningmarkt in Nederland ook helemaal stilvalt, de prijzen kelderen en gedwongen verkopen in aantal toenemen?

Deze vraag kan in separatie discussies met de Kamer over de Nederlandse woningmarkt worden beantwoord.

De leden van de PVV hebben de vraag gesteld of ING wereldwijd 7000 medewerkers gaat ontslaan. En hoeveel medewerkers ING in Nederland gaat ontslaan, en of hierover afspraken zijn gemaakt?

ING meldt dat ze het huidige personeelsbestand wereldwijd van ongeveer 130 000 werknemers met 7000 medewerkers zal reduceren. Er zijn geen afspraken gemaakt met ING over waar deze reductie zal plaatsvinden. Wel geeft ING aan dat zij meer focus wil aanbrengen in haar activiteiten en haar activiteiten zich toespitsen op die markten en waar zij een sterke en duurzame positie heeft.

De leden van de fractie van de PVV stelden de vraag waarom gekozen is voor Jan Hommen, daar deze geen ervaring heeft in het bankwezen? Waarop is deze keuze gebaseerd? Welke afspraken zijn gemaakt ten aanzien van beloning en bonussen met deze nieuwe CEO? Wat is de politieke kleur van Jan Hommen?

De Raad van Commissarissen van ING heeft de heer Hommen voorgedragen als nieuwe CEO. Voor vragen over zijn politieke kleur verwijs ik u naar de heer Hommen. Hij zal vallen onder de afspraken die met ING zijn gemaakt over de bonussen. Zo ziet de Raad van Bestuur af van bonussen over 2009 en voor de periode daarna tot er een nieuw beloningsbeleid is vastgesteld door de Raad van Commissarissen dat aan de Algemene Vergadering van Aandeelhouders wordt voorgelegd.

De leden van de fractie van de PVV stelden de vraag of Michel Tilmant vrijwillig is opgestapt? Waarom krijgt hij nog een bonus mee van € 1,35 miljoen, terwijl hij duidelijk mede verantwoordelijk is voor deze ellende en hij heeft gelogen over de mate waarin ING besmet is met toxic assets? Kunt u voorkomen dat deze bonus wordt uitgekeerd?

ING heeft maandag bekend gemaakt dat de heer Tilmant is teruggetreden in het licht van de buitengewone ontwikkelingen van de afgelopen maanden en gegeven zijn persoonlijke omstandigheid. De heer Tilmant valt onder de afspraken die in oktober zijn gemaakt over vertrekregelingen en kan maximaal 1 jaarsalaris meekrijgen.

De leden van de fractie van de PVV, GroenLinks en D66 vroegen waarom niet is gekozen voor een kapitaalinjectie, bad bank of nationalisatie en waarom er nu iets moest gebeuren? De PvdA fractie vroeg eveneens of de minister nog eens uitleggen kan waarom de oplossing van een bad bank niet aantrekkelijk is, en waarom nationaliseren ook niet aantrekkelijk is? De fractie vraagt of daarbij de voor- en nadelen van deze mogelijkheden kunnen worden afgezet tegen de voordelen van de oplossing waarvoor gekozen is.

Na de kapitaalinjectie van oktober was het nodig om de door de markt als grootste risico gepercipieerde Alt-A portefeuille aan te pakken. Deze portefeuille legde een grote druk op het kapitaal van ING en de verwachting is dat de portefeuille een neerwaartse bijstelling zal krijgen in de ratings in de nabije toekomst, waardoor de risk weighted assets enorm zouden toenemen. Om deze druk van het eigen vermogen te halen was maatwerk nodig. De ingreep die nu is gedaan speelt eigen vermogen vrij via de vrijval van negatieve herwaarderingsreserve. De activa blijven op de balans van ING en dit zorgt voor een optimale prikkel om de portefeuille efficiënt te blijven managen. Tevens hoeft de Staat er geen nieuw kapitaal in te steken, wat de staatsschuld zou verhogen.

De back up faciliteit heeft als voordeel ten opzichte van een bad bank methode dat ING gedeeltelijk verantwoordelijk blijft voor de portefeuille en de exit voor de Staat makkelijker kan plaatsvinden. Ook verhoogt de back up faciliteit de staatsschuld niet.

De back up faciliteit heeft als voordeel ten opzichte van nationalisatie dat met deze faciliteit veel exacter het knelpunt wordt aangepakt (met nationalisatie is de problematiek van de Alt A portefeuille nog niet opgelost) terwijl ook de exposure van de Staat veel beperkter blijft (Staat zou met nationalisatie het ING balanstotaal van circa 1300 miljard voor rekening nemen). Ook de marktordening zou met nationalisatie verder worden ontregeld. Daarbij komt dat nationalisatie een langduriger proces is, goedkeuring van de aandeelhoudersvergadering vereist en daarmee riskanter is in zijn markteffecten. Tot slot leidt nationalisatie tot verhoging van de staatsschuld en toename van de financieringskosten voor de Staat.

De leden van de fracties van de PVV en D66 vroegen waarom is gekozen voor een funding fee van 3%, of dit niet aan de hoge kant is versus de ECB rente en of dit over 80% van de portefeuille is?

Allereerst is de ECB rente niet aan de orde, omdat dit een transactie in dollars is en de ECB rente over euro's gaat. Er is gekozen voor een funding fee van 3% voor het vaste rente-gedeelte van de portefeuille, omdat dit naar verwachting de rente is die de Staat in de kapitaalmarkt op een dollar transactie met een vergelijkbare gemiddelde looptijd zou betalen. De 3% is van het vaste rente-gedeelte van 80% van de portefeuille.

Door de back-up faciliteit speelt ING eigen vermogen vrij waardoor ruimte ontstaat om nieuwe kredieten te verstrekken. De PVV fractie vraagt zich af hoeveel ruimte ING hierdoor maximaal krijgt.

Deze vraag kan niet door de Staat worden beantwoord. De ruimte die ING vrijspeelt als gevolg van de back-up faciliteit is afhankelijk van bedrijfs-specifieke beslissingen. Wel heeft ING aangegeven dat de risicoreductie als gevolg van de back-up faciliteit ongeveer 15 mld is.

De leden van de fractie van de PVV vroegen welke maatregelen genomen worden bij ING om de risico's op beleggingen in de toekomst te verkleinen?

ING heeft bij de cijfers over het vierde kwartaal in het persbericht aangegeven dat risicoreductie een van de hoofdpunten is in 2009. De balans zal met 10% worden verkort, posities in het handelsboek zullen worden verkleind en de available for sale portefeuille zal worden verkleind. Voor verdere informatie verwijs ik u naar ING.

Naar aanleiding van deze transactie informeren de leden van de fractie van de PVV naar de beleidsaanpassingen van ING op het gebied van beloningen.

Naar aanleiding van de core Tier 1 kapitaalinjectie (oktober 2008) moet ING een nieuw beloningsbeleid ontwikkelen. Bij het tot stand komen van de back-up facility is overeengekomen dat de Raad van Bestuur geen beloningen zal ontvangen tot er een nieuwe beloningsbeleid is vastgesteld door de Raad van Commissarissen dat aan de Algemene Vergadering van Aandeelhouders wordt voorgelegd.

De leden van de fractie van Groenlinks stelden dat de transactie lijkt op het plan Paulson, waarbij risico's worden overgenomen. Eerder was de Minister hier sceptisch over, waarom nu wel deze transactie?

Onze ingreep verschilt van het initiële plan van Paulson omdat niet gekocht wordt. Voor 80% worden de risico's overgenomen. We hebben deze transactie gedaan na zeer zorgvuldige due diligence van de portefeuille door een onafhankelijke expert. Vervolgens is onderhandeld over de korting op de 100%. We hebben nu ervaren hoeveel tijd er gaat zitten in het doorspitten van een portefeuille en het vervolgens tot elkaar komen aangaande de prijs. Dit is maatwerk en moeilijk op een dergelijke schaal te doen als in het Paulson plan. Een ander verschil is dat in het Paulson plan de toxic assets van de balans gehaald worden, terwijl het hier niet gaat om toxic assets maar iliquide activa die op de balans blijven.

De leden van de fractie van Groenlinks vroegen zich af waarom de Staat niet bedongen heeft dat zij meedeelt met de opbrengsten indien het ING (in de toekomst) beter vergaat, mede als gevolg van deze operatie? Is door de Staat bijvoorbeeld gevraagd om opties op aandelen ING? Hoe beoordeelt de minister het Duitse alternatief ter zake?

Er is overwogen om de betalingen op de garantie in aandelen uit te laten betalen. De voorkeur is echter gegeven aan harde cash.

De fractie van Groenlinks vraagt zich af of de core Tier 1 ratio van ING is gedaald, en vanwaar het verschil tussen de ratio dit najaar (na de kapitaalinjectie) en de ratio van heden.

De core Tier 1 ratio van ING bedroeg aan het einde van het derde (na de injectie) en vierde kwartaal respectievelijk 8% en 7.1%. De kapitaalinjectie

van 19 oktober 2008 diende om een buffer te creëren, het is derhalve niet vreemd dat de kapitaalratio licht is afgenomen gegeven de markt-omstandigheden in het vierde kwartaal.

De GroenLinks-fractie vraagt zich af waarom de IFRS-regels niet worden aangepast en of uit de back-up faciliteit duidelijk maakt dat de versoepeling van afgelopen najaar geen soelaas heeft geboden?

De waarderingsproblematiek die ontstaat bij niet liquide markten heeft de aandacht van de International Accounting Standards Board (IASB).

De Groenlinks fractie vraagt of bij DNB en de minister inmiddels bekend is wat nu de actuele problemen zijn met gestructureerde portefeuilles bij alle Nederlandse financiële instellingen, en of is vergelijkbaar onderzoek als bij ING verplicht gesteld voor DNB bij alle instellingen?

Als gevolg van de kredietcrisis heeft de gestructureerde portefeuille van een onder toezicht staande financiële instelling de verhoogde aandacht van de toezichthouder.

Een preventief onderzoek, vergelijkbaar met het intensieve onderzoek zoals is uitgevoerd naar de portefeuille van ING, is bijzonder kostbaar en tijdrovend. Op dit moment acht ik een dergelijk onderzoek niet noodzakelijk.

De leden van de fractie van de D66 vragen uiteen te zetten waarom het verwachte verlies niet maximaal 80% van \$ 35 miljard is, aangezien dit het bedrag is waar de staat voor garant staat?

Uw suggestie ten aanzien van maximaal verlies op de portefeuille impliceert de volgende veronderstellingen:

- geen enkele rentebetaling wordt voldaan op de gehele portefeuille
- alle huizen waarop de hypotheken betrekking hebben gaan de executieverkoop in
- in de executieverkoop levert ieder huis na transactiekosten nul Dollar op

Theoretisch is het maximale verlies van deze investering het volledige bedrag van de investering, maar de kans dat dit scenario zich voordoet is nul.

ING maakt gebruik van de garantiefaciliteit. De leden van de D66 fractie vragen zich af waar het «proactieve» gebruik van de garantiefaciliteit, zoals genoemd in de kamerbrief, naar verwijst.

Met pro-actief wordt bedoeld dat het niet slechts een voornemen betreft van ING om van de garantiefaciliteit gebruik te maken, maar dat ING ook voornemens was om dit op zeer korte termijn te effectueren. Inmiddels heeft ING aangekondigd een 3 jarige obligatie in de markt te zullen zetten met gebruik van de garantiefaciliteit.

De fractie van D66 vraagt om een overzicht van de verwachte kasstromen weer die samenhangen met de back-upfaciliteit van de staat aan ING.

Deze transacties zullen bruto verwerkt worden op artikel 3 van de begroting van Financiën (IX-B). Aan de ontvangstenkant worden twee posten opgenomen: de betalingen van ING aan de Staat (kaststromen uit de portefeuille) welke verband houden met rentebetalingen, reguliere aflossingen en vervroegde aflossingen en een garantiefee van ING. Aan de uitgavenkant worden ook twee posten opgenomen: de funding fee van de

Staat aan ING en een management fee. De tabel laat een voor de Staat positief saldo zien.

Overigens worden de kosten van de transactie gedragen door ING, zoals de kosten van adviseurs.

De overeenkomst en de daaruit voortvloeiende kasstromen luiden in US dollars. De gegevens in de onderstaande tabellen zijn gebaseerd op basis van de wisselkoers van maandag 26 januari 2009 en omgerekend naar Euro's.

(Bedragen in mld USD)	2009	2010	2011	2012	2013
Verwachte ontvangsten ING (+)	5,4	4,4	3,7	3,0	2,6
Garantie fee (+)	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Fundingfee Staat (-)	-5,0	-4,1	-3,4	-2,8	-2,3
Management fee (-)	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Totaal (voordeel Staat)*	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2

* vanwege afrondingsverschillen is de som der delen niet gelijk aan het totaal

(Bedragen in mld EURO)	2009	2010	2011	2012	2013
Verwachte ontvangsten ING (+)	4,1	3,3	2,8	2,3	2,0
Garantie fee (+)	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
Fundingfee Staat (-)	-3,8	-3,1	-2,6	-2,1	-1,8
Management fee (-)	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Totaal (voordeel Staat)*	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1

* vanwege afrondingsverschillen is de som der delen niet gelijk aan het totaal

De leden van de fractie van de PVV vroegen of er garanties zijn ingebouwd voor het geval dat de kasstromen uit de portefeuille tegenvallen.

De transactie is economisch gezien een koop, en geen garantie. Er zijn daarom niet echt garanties ingebouwd, eerder buffers. Allereerst is er een buffer ingebouwd door een lagere prijs te betalen dan de verwachte waarde van de portefeuille voor het geval dat de kasstromen tegenvallen. Daarnaast heeft de Staat de mogelijkheid om aflossingen iets naar voren en naar achteren te schuiven (prepayment optie).

De leden van de fractie van de VVD vroegen of de overeenkomst van de gesimuleerde lening van de Staat aan ING vastligt. Is de Staat verplicht aflossing en rente te betalen waarvoor ze garant staat?

Indien ING hun kasstromen blijft betalen, liggen de kasstromen van de Staat vast. In zoverre is de Staat dus verplicht rente en aflossing te betalen.

De leden van de fractie van de PVV vroegen of het risico van de deal niet erg onevenredig is verdeeld voor de Staat, omdat in 2010 ING gegarandeerd € 4,3 miljard aan deze deal verdient.

ING verdient geen € 4,3 miljard aan deze deal, want betaalt naar verwachting meer dan dat aan de Staat.

De leden van de fractie van de PVV vroegen waarom er geen maximaal verlies/winst voor de Staat is afgesproken om het risico in te perken?

Er is gekozen voor de huidige constructie omdat die de problemen voor ING oplost. Als voor een constructie met maximaal verlies/winst was gekozen, waren de accounting problemen van ING moeilijk op te lossen.

De Staat denkt met de huidige kansenverdeling een conservatieve deal te hebben gemaakt.